

„Skolos bijosi – turtų nepadarysi“. Leksikos skolinimosi poreikiai ir polinkiai 1991–2013 m. rašytiniuose tekstuose

Loreta Vaicekauskienė

Lietuvių kalbos institutas

loreta.vaicekauskiene@sociolingvistika.lt

Anotacija

Šiame straipsnyje pristatoma leksikos skolinių tyrimams skirta tęstinė *Naujųjų skolinių duomenų bazė* ir aptariamos jos pagrindu bei lyginant su kitais duomenynais ištirtos pagrindinės naujųjų skolinių ir jų vartosenos 1991–2013 m. viešuosiuose rašytiniuose (tarp jų, ir elektroniniuose) tekstuose charakteristikos – skolinių skaičius, grafinis pateikimas, rašybos ir morfologijos adaptavimas, skolintų žodžių klasės, skolinių kilmės kalbos, teminės grupės. Pastarųjų poros dešimtmečių rašytinės lietuvių kalbos skoliniai atskleidžia fundamentines Nepriklausomos Lietuvos visuomenės permainas, parodo ją kaip aktyvų, modernėjimo paskatų vedamą kultūrų kontaktų subjektą. Galima teigti, kad lietuvių kalbos naujiesiems skoliniam ir leksikos skolinimosi procesui iš esmės būdingos tos pačios savybės, kokios pastebimos kitų dabartinių kalbų bendruomenėse.

Raktažodžiai: naujieji skoliniai, globalieji kalbų kontaktai, anglų kalbos skoliniai, skolinių duomenų bazė, skolinių adaptavimas, skolinių kilmė, skolinių semantinės sritys.

Key-words: new borrowings, global language contacts, English borrowings, database of lexical borrowings, adaptation of borrowings, origin of borrowings, semantic fields.

1. Įvadas. Naujųjų lietuvių kalbos skolinių duomenynai

Šiame straipsnyje pristatoma leksikos skolinių studijoms skirta *Naujųjų skolinių duomenų bazė (1998–2013)* (toliau – NSDB) ir aptariamos jos pagrindu ištirtos pagrindinės naujųjų skolinių ir jų vartosenos charakteristikos. Kur įmanoma, duomenys lyginami su ankstesnį rašytinės vartosenos laikotarpį (1991–1997 m.) apimančio *Naujųjų svetimžodžių sąvado (NSS)* duomenimis¹. Remiantis šiais duomenynais ir lyginant su kitų naujažodžių ir skolinių tyrimų rezultatais (Mikelionienė 2000a,

¹ NSS buvo parengtas šio straipsnio autorės iš kelių skirtingų, daugiausia LKI darbuotojų kauptų, kartotekų (be kitų, Vidos Rudaitienės, Jurgitos Girčienės, Jurgitos Mikelionienės, pačios autorės), daugiau apie NSS šaltinius žr. Vaicekauskienė 2007: 2–5. NSS publikuotas kaip nurodytos knygos priedas.

Girčienė 2005a, 2005b, 2008, Vaicekauskienė 2007 ir kt.), galima daryti išvadas apie pastarųjų poros dešimtmečių lietuvių kalbos skolinių viešosios rašytinės (taip pat ir elektroninės) vartosenos raidą, leksikos skolinimosi apimtis ir pobūdį.

NSDB yra Lietuvių kalbos instituto specialiai suprogramuotas įrankis, teikiantis duomenų apie įvairiuose lietuvių kalbos rašytiniuose šaltiniuose nuo 1998 m. vartotus skolintus žodžius², jis nuolat papildomas naujausiais skolinių vartosenos faktais. Šio straipsnio (ir kitų šiame žurnalo numeryje teikiamų straipsnių) rengimo metu NSDB sudarė beveik 1 700 antraštinių žodžių (naujųjų skolinių ir jų kamienų darinių su lietuviškomis priesagomis) ir per 6 000 vartosenos iliustracijų.

Naujaisiais skoliniais NSDB laikomi maždaug nuo pirmųjų Atgimimo metų į lietuvių kalbą atėję arba pasidaryti iš skolintų kamienų leksikos vienetai, formaliai žiūrint tie, kurie neįtraukti į ankstesnius tarptautinių žodžių žodynus, pirmiausia, į paskutinį sovietmečiu išleistą „Tarptautinių žodžių žodyną“ (TŽŽ 1985). Tai adaptuoti ir neadaptuoti pagal lietuvių kalbos rašybos ir morfologijos taisykles žodžiai, žodžių dėmenys, pastovios reikšmės junginiai, leksikalizuoti žodžių trumpiniai ar raidinės santrumpos, taip pat naujai pasiskolinti naujos reikšmės tarptautiniai žodžiai, spėtina, pradėti vartoti lietuviškoje spaudoje ir kituose viešuose šaltiniuose praėjusio šimtmečio 9 deš. pabaigoje (toks pat apibrėžimas buvo naudojamas ir ankstesniuose leksikos skolinių tyrimuose, Vaicekauskienė 2007: 31; taip pat plg. Girčienė 2005a: 11–12, 2005b: 78).

Teorinėje literatūroje nėra aiškios nuomonės, kaip įvardyti nevienlytį naujosios leksikos skolinimosi reiškinį: kai kurie realiuoju laiku fiksuojami skoliniai formaliomis savybėmis ir funkcijomis tekste gali ganėtinai skirtis nuo įprastinių, pasiskolinusios kalbos faktais laikomų senųjų skolinių (pirmiausia čia turimi galvoje nepritapę, neįgavę skolinius priimančiai kalbai (toliau – kalbai recipientei) būdingų savybių, bet išlaikę daugiau kalbos, iš kurios skolinamasi (toliau – kalbos

² Bazės pagrindas sukauptas gavus Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (VLKK) paramą parengti tekstų korpusą iš įvairių spausdintų ir elektroninių šaltinių ir atrinkti bei pagal keletą požymių aprašyti rastus naujuosius skolinius. Projektas vadinosi *Naujųjų lietuvių kalbos svetimžodžių vartosenos tyrimas: 1998–2008*, jis vykdytas trejus metus Lietuvių kalbos institute 2007–2010 m. Kaupiant duomenis skirtingais projekto etapais dalyvavo tuometinio LKI Kalbos kultūros skyriaus darbuotojai Skaistė Aleksandravičiūtė, Jurgita Girčienė, Agnė Kalninytė, Rita Miliūnaitė, Laima Nevinskaitė, Giedrius Tamaševičius, Rasuolė Vladarskienė; projekto vadovė Loreta Vaicekauskienė. Finansavimą bazei programuoti skyrė Lietuvių kalbos institutas. Apie tai, kaip NSDB duomenys gali būti naudojami norminamosioms rekomendacijoms, žr. Vaicekauskienė 2008. Nuo 2014 m. internetinę NSDB versiją, papildytą pirmųjų Nepriklausomybės pradžios metų rašytinės kalbos duomenimis ir toliau pildomą naujausiais vartosenos faktais, galima rasti Lietuvių kalbos instituto Sociolingvistikos skyriaus tyrimų svetainėje *Sociolingvistika.lt*.

donorės) požymių skoliniai). Be to, tarp pačių neprisitaikiusių, neadaptuotų skolinių taip pat esama skirtingų tipų. Sinchroniškai vertinant skolinimosi procesą gali būti sunku atskirti kodų kaitą (įterpiamus pavienius neadaptuotus žodžius ar frazes) ir skolinimąsi (leksikalizuotus, bet taip pat neadaptuotus žodžius ar žodžių junginius, citatas, kurių dalis gali turėti adaptuotų variantų). Kitaip sakant, skirtingi skolinimo etapai yra ne vien chronologinės, bet ir kokybinės kategorijos (plg. Filipovič 1977: 118–119, 125). Kaip tik todėl naujieji skoliniai gali būti pavadinami ir „svetimžodžių“ terminu (be kitų, žr. Vaicekauskienė 2007, Girčienė 2008; taip pat plg. kitų kalbų terminijoje esantį seno, pritačiusio ir naujo, išsiskiriančio, atpažįstamo skolino leksikos vieneto skyrimą: angl. *loan-word* ir *borrowing* arba *foreign word*; vok. *Lehnwort* ir *Fremdwort*). NSDB pasirinktas neutralusis už „svetimžodį“, termino „skolinys“ reikšmę išplečiantis „naujojo skolinio“ terminas (terminą „naujasis skolinys“ vartoja ir kiti lietuvių kalbos naujųjų skolinių tyrėjai, plg. Ryklienė 2000, Mikelionienė 2000b, Girčienė 2005a, 2012)³.

Skoliniai į NSDB buvo renkami rankiniu būdu, visų pirma, iš pagrindinių dienraščių, taip pat specializuotos (kultūrinės, jaunimo ir kt. periodinės spaudos), interneto, neperiodinės spaudos, viešosios informacijos šaltinių ir Lietuvos Respublikos bei ES dokumentų. Spauda (laikraščiai ir žurnalai) sudarė didžiąją šaltinių dalį, iš viso turėta per 30 spaudos leidinių pavadinimų, tarp jų – pagrindinių dienraščių; iš didumos jų skoliniai buvo renkami peržiūrint pasirinktus atskirus konkrečių metų numerius. Dokumentai buvo renkami iš Seimo teisės aktų bazės ir ES dokumentų bazės „EUR-Lex“; jie taip pat buvo skaitomi pasirinktinai. Iš interneto tekstų šiek tiek buvo skaitoma populiarių diskusijų forumų (pvz., *mama.lt*, *supermama.lt*, *tindirindi.lt*), taip pat asmeninių tinklalapių, tačiau dažniau internete per *google* paiešką ieškota papildomų vartosenos pavyzdžių ir formų variantų spaudoje fiksuotiems NSDB skoliniais. Internetiniai šaltiniai sąlygiškai suskirstyti į informacinę ir komunikacinę interneto dalis: pirmajai priskirti informuojamojo pobūdžio vienakryptės, monologiškos komunikacijos tekstai (pvz., portalai, tinklaraščiai, verslo įmonių puslapiai, internetinė spauda ir kt.), antrajai – interakcinio pobūdžio dialoginiai tekstai (pvz., komentarai, forumai, pokalbiai ir pan.).

³ Iš neutralaus termino paieškų dar minėtinas siūlymas skolinius/skolinimąsi vadinti „kodo kopijomis/kopijavimu“ (angl. *code copy*, *code-copying*). Šis terminas, kaip teisingai teigiama, išspręstų probleminį termino „skolinys“, kaip „pasiskolinto ir negrąžinto“ kalbos vieneto, neigiamos konotacijos klausimą ir kartu užkirstų kelią skolinio metaforos romantinėms interpretacijoms, kad skoliniai esą pakeičia kalbos recipientės struktūrą taip, jog ji netekusi savasties galiausiai miršta. „Kodo kopija“, teigiama, turėtų asocijuotis su perimant pakeistu, pritaikytu prie savos struktūros, elementu (žr. Johanson 2002 ir ankstesnes šio autoriaus publikacijas). Literatūroje šis terminas kol kas nėra paplitęs.

Kiek buvo įmanoma, remiantis rastais skolinių vartosenos pavyzdžiais NSDB nurodyta antraštinių žodžių reikšmė, kilmė, rašybos ir darybos su lietuviškomis morfemomis variantai, giminiški skoliniai (t. y. skoliniai su tokiu pat kamieniu, šaknimi ar dėmeniu), semantinės (pvz., *kompiuterija, muzika, sportas* etc.) ir vartosenos (pvz., *periodinė spauda, internetas, dokumentai* ir pan.) sritys. Prie kiekvieno antraštinio žodžio pateikiamas sąlyginis (pagal į NSDB įtrauktus vartosenos pavyzdžius) jo morfologinės ir ortografinės integracijos į lietuvių kalbą laipsnis: pažymima, ar skolinį linkstama vartoti pritaikytą prie lietuvių kalbos morfologijos, ar jo rašyba sulietuvinama, ar vartoseną įvairuoja, ar skolinys išvis neadaptuojamas pagal lietuvių kalbos taisykles. Taip pat nurodomas sąlyginis (pagal turimus vartosenos pavyzdžius) polinkis skolinį grafiškai išskirti tekste: pažymima, ar skolinys išskiriamas (pvz., kursyvu ar kabutėmis), ar neskiriamas, ar jo vartoseną šiuo požiūriu įvairuoja. Visą šią kiekvieno skolinio aprašo informaciją NSDB galima naudoti kaip automatinės duomenų atrankos ir rūšiavimo kodus.

Suprantama, remiantis NSDB galima kalbėti tik apie vartosenos polinkius, nes skolinių, kaip ir savų žodžių, vartoseną kasdien formuoja ir keičia tūkstančiai naujų tekstų, taigi konkretaus žodžio aprašymo dėl šaltinių apimčių ir nuolatinio vartosenos kitimo neįmanoma pateikti išbaigto ir reprezentatyvaus. Sudarant NSDB iš esmės to ir nesiekta. NSDB nereprezentuoja erdvės ir laiko ribojamo vartosenos segmento, koks, pavyzdžiui, būtų specialusis baigtinis tekstynas, leidžiantis tiksliai suskaičiuoti pasirinktus elementus. Galų gale, net ir tokiu atveju apie naujų žodžių vartoseną būtų galima kalbėti tik itin apibendrintai ir su išlygomis, nes – palyginti su savu leksikos sluoksniu – naujųjų skolinių posluoksnis yra ganėtinai permainingas. Būtent todėl visas NSDB (ir NSS, su kuria lyginama) duomenų pagrindu daromas išvadas, ypač kiekybinio pobūdžio, reikėtų vertinti tik kaip tikėtinus polinkius.

2. Naujųjų lietuvių kalbos skolinių charakteristikos

Visi įvade minėti naujųjų skolinių požymiai NSDB yra pateikti kaip atitinkama žyma, skirta tam, kad duomenis būtų galima rūšiuoti įvairiais pjūviais ir generuoti automatiškai. Toliau straipsnyje aptariami bendriausi NSDB ir NSS reprezentuojami naujųjų skolinių kategorijų ir vartosenos polinkiai viešuosiuose rašytiniuose, tarp jų ir elektroniniuose, šaltiniuose nuo atkurtosios Lietuvos Nepriklausomybės pradžios – skolinių skaičius ir adaptavimas, skolintų žodžių klasės, kilmės

kalbos, semantinės sritys. Abu duomenynai buvo sudaromi remiantis tuo pačiu naujojo skolinio/svetimžodžio apibrėžimu, abiem atvejais skoliniai rankiniu būdu pirmiausia rinkti iš pagrindinių spaudos šaltinių, tik vėlesniu laikotarpiu tarp šaltinių įtraukti interneto tekstai, kurių dalis reprezentuoja neformalesnio stiliaus komunikaciją, taip pat šaltinių sąrašas papildytas dokumentų teksta. Taigi su nedidele išlyga duomenys gali būti lyginami ir jie leidžia kalbėti apie lietuvių kalbos bendruomenės skolinimosi poreikius ir skolintinės leksikos vartoseną nuo Nepriklausomybės pradžios iki šių dienų.

2.1. Naujųjų skolinių skaičius ir adaptavimas rašytiniuose tekstuose

Pagal skolinimosi tipą didžioji dauguma straipsnyje aptariamų naujųjų skolinių turėtų būti ne tiesioginio skolinimosi, t. y. ne įvairiomis kalbomis komunikuojančių kalbėtojų kontaktų, rezultatas, bet per medijas (šiuo atveju, įvairius rašytinius, originalius ar verstus, pirmiausia, žiniasklaidos, šaltinius) ateinantys žodžiai. NSS (1991–1997 m.) užfiksuota apie 800 skolinių ir skolintų kamienu darinių, NSDB (1998–2013 m.) – beveik 1 700 (ortografiniai ar morfologiniai variantai abejur skaičiuojami kaip tas pats skolinys)⁴. Daugiau kaip trečdalis skolinių duomenyvuose sutampa, nesutampančių būtų per 1 500. Taigi galima teigti, kad pastarųjų dešimtmečių naujosios leksikos skolinimosi procesas skolinių skaičiaus atžvilgiu yra stabilus.

Gerai žinomas faktas, kad natūralių kalbų, kurios nebūtų patyrusios kalbų kontaktų ir neturėtų skolinių, galima sakyti, nėra. Iš esmės šį universalų kalbos egzistencijos faktą stipriau problematizuoti siejant jį su žala kalbos ir tautos autonomijai imta įsitvirtinus etnocentriškoms standartizavimo ideologijoms nacionalinėse valstybėse (plg. Coulmas 1989, Fishman 2006: 108). Kalbų kontaktų tyrėjų teigimu, panašūs į minėtus skolinių skaičiai, palyginti su dešimtimis tūkstančių kalbos recipientės žodžių, yra nereikšmingi bet kurios kalbos žodynui (Haugen 1956: 65–66); konkrečiuose tekstuose, priklausomai nuo temos ar žanro, skolinių procentas būna labai nedidelis. Mūsų duomenyvuose fiksuotų naujųjų leksemų palyginimas rodo, kas dalis pirmaisiais Nepriklausomybės metais vartotų skolinių veikiausiai buvo vienkartinės arba itin retos vartosenos ir plačiau nepaplito. Dalis skolinių vartosenoje išliko, taip pat lietuvių rašytinė kalba pasipildė naujais skolintais žodžiais, iš kurių, tikėtina, vartosenoje bent kiek ilgesniam laikui įsitvirtins ne visi.

⁴ Be abejonės, dalis skolinių gali būti ne pasiskolinti tiesiogiai, bet vėliau pasidaryti lietuvių kalboje iš skolintų kamienu. Vis dėlto nesant galimybės visais atvejais atskirti *post hoc* darybą nuo skolinio įforminimo kaitybos afiksu, skoliniais plačiąja prasme minėtuose duomenyvuose laikomi visi žodžiai, tiek skolinti, tiek vėlesni dariniai iš skolintų kamienu.

Pabrėžtina, kad dažnas naujasis skolinys būna itin retos ir siauros vartosenos, t. y. jo pasirodymas rašytiniuose šaltiniuose veikiausiai yra individualios ar nedidelės asmenų grupės vartosenos faktas ar atspindys. Skolinių duomenynų antraštinių žodžių skaičiaus jokia būtu nereikėtų tapatinti su visos kalbos bendruomenės vartoseną, formuojama įsitvirtinusių lietuvių kalbos leksikos sluoksnių. Teigiama, kad net ir tie skoliniai, kurie vartojami kiek dažniau ir plačiau, visuotinėje vartosenoje, vis tiek yra retesni už atitinkamus savus žodžius; jų vartoseną dažnai riboja semantikos specifiškumas (plg. Graedler, Johansson 1995: 284, Backus 2012: 16–17). Toliau matysime, kad nuo santykinio skolinio vartosenos dažnumo dažnai priklauso ir jo formalusis pavidalas ar grafinis pateikimas lietuviškame tekste.

Kaip minėta, NSDB prie kiekvieno antraštiniu žodžiu iškelto naujojo skolinio yra pažymėta, koks grafinio, ortografinio ir morfologinio adaptavimo laipsnis būdingas jo vartosenai. Toliau aptarsiu būdingiausias skolinių adaptavimo lietuviškuose tekstuose polinkius.

Neologizmų grafinio pateikimo rašytiniuose tekstuose tyrimai rodo, kad lietuviškoje (neinternetinėje) spaudoje naujieji skoliniai integruojami į tekstą dviem būdais – pirmiausia, grafiškai (išskiriant kabutėmis ar kursyvu), ir neretai dar palydimuoju komentaru (Girčienė 2005b). Išskyrimas, kaip teigiama, įspėja teksto skaitytoją apie teksto elementą, kurio reikšmė gali būti nežinoma; išskiriant taip pat gali būti siekiama paryškinti skoliniu kuriamą stilistinį efektą arba apsidrausti nuo kalbos prižiūrėtojų (pastebėta, kad skolinį išskirti kabutėmis ar šriftu rekomenduoja VLKK konsultantai) (žr. Girčienė 2005b: 79). Iš tiesų, polinkį išskirti naująjį skolinį būtent kabutėmis arba kursyvu patvirtina ir NSDB skolinių tyrimas. Cituotame Girčienės tyrime buvo analizuojama tik išskiriamų naujažodžių vartoseną. Vis dėlto, jei skolinio integracija vertinama plačiau, įtraukiant ne vien grafiškai išskiriamus skolinius, matyti, kad lygiavertė arba vyraujanti skolinio pritaikymo strategija lietuviškam tekstui yra išvis skolinio neadaptuoti grafiškai.

Sprendžiant iš NSDB sukauptų vartosenų duomenų, grafiškai išskirti linkstama tik nedidelę dalį (apie 10 proc.) rašytinių tekstų skolinių. Neskiriamų fiksuota beveik 50 proc., o tokių, kurių grafika įvairuoja, t. y. kurie vartojami tiek išskirti, tiek neišskirti, pažymėta apie 40 proc. Iš NSDB *neinternetinės spaudos* vartosenos duomenų matyti, kad grafiškai išskiriamų ir neišskiriamų skolinių

esama maždaug panašaus skaičiaus. Pastebėtina, kad diduma iš tų naujų skolinių, kuriuos, NSDB duomenimis, linkstama išskirti, yra fiksuoti būtent formalesnių, dažniau redaguojamų sričių (spaudos ir informacinės interneto dalies) tekstuose, taigi veikiausiai čia iš tiesų veikia drausminamoji, svetimų elementų nelinkusi pripažinti lietuvių kalbos priežiūra. Panašu, kad grafiškai ne(be)skirti, taip pat ir spaudos tekstuose, linkstama labiau paplitusių, įprastesniais tapusių skolinių, ypač tokių terminų, kurie turi iš anksčiau žinomus klasikinių kalbų kamienus (pavyzdžiui, dokumentų tekstuose naujieji tarptautiniai terminai paprastai neišskiriami).

Atitinkamai iš tų skolinių, kurie NSDB pažymėti kaip veikiausiai neišskiriami grafiškai, nemaža dalis fiksuota komunikacinėje interneto dalyje: kaip žinoma, čia vartoseną laisvesnę, svarbu greitai perduoti žinutės turinį ir oficialioms rašybos normoms skiriama mažiau dėmesio. Dar labiau tikėtina, kad skoliniai komunikacinėje interneto dalyje neskiriami todėl, kad čia vartoseną yra palyginti uždara ir valdoma savų, artimų šnekamajai kalbai, normų – skoliniai jų vartotojams veikiausiai yra įprasti kasdienės vartosenos žodžiai. Galiausiai, nestebina didelis įvairuojančio grafinio pateikimo skolinių skaičius, nes naujų žodžių vartoseną paprastai būna nenusistovėjusi.

Palyginti su kalbos struktūrai nereikšmingu vizualiuoju skolinio pavidalu, ortografinis ir morfologinis skolinių adaptavimas rodo neabejotiną lietuvių kalbos sistemos pajėgumą pritaikyti svetimą elementą prie savų paradigmu: skolinių rašybą ir morfologiją aiškiai linkstama lietuvinti. Ypač ryškiai adaptavimo polinkiu pasižymi skolinių morfologija: straipsnio rašymo metu pažymėtų kaip sulietuvintos morfologijos NSDB skolinių rasta beveik 70 proc., nesulietuvintų – apie 12 proc. ir apie 20 proc. buvo tokių, kurių vartoseną šiuo atžvilgiu įvairuoja. Naujų skolinių, kurie NSDB pažymėti kaip vartojami sulietuvintos rašybos, esama apie 50 proc., nesulietuvintos rašybos – per 10 proc., o beveik 40 proc. vartojami abejaip. Be abejonės, skolinio rašybos adaptavimą galima sieti su jo fonetiniu adaptavimu; taip pat atkreiptinas dėmesys, kad dalies skolinių rašybos neprireikia lietuvinti – tai tokie skoliniai, kurių kalbos donorės fonetinė raiška yra artimesnė ortografijai, pvz.: *bobas/bob* ‚toks plaukų kirpimo stilius‘ (← EN *bob*), *heli-ski/heliski/heli ski* ‚ekstremalaus slidinėjimo būdas‘ (← EN *heli-ski*), *kobido* ‚iš Japonijos kilusi procedūra – veido masažas‘ (← JAP, EN perraša *kobido*), *megastaras/megastarsas* ‚kas neįprastai populiarus (apie populiaros kultūros

atlikėjus)‘ (← EN *megastar*), *XL‘as* ‚labai didelis ko dydis, ppr. apie aprangą‘ (← EN *XL*)⁵. (Daugiau to paties skolinio rašybos ir morfologinių variantų pavyzdžių žr. tolesniuose straipsnio skyriuose).

NSDB sukaupti duomenys apie naujų skolinių vartosenos polinkius taip pat išryškino keletą skolinių ortografijos (spėtinai, ir fonetikos) ir morfologijos sąsajos dėsnų. Jei skolinys adaptuojamas ortografiškai, praktiškai visada jis bus adaptuojamas ir morfologiškai. Išimtis čia būtų vos vienas kitas kirčiuotą ar nekirčiuotą balsinį baigmenį turintis naujasis skolinys, papildantis senesnių tokio tipo nekaitomų lietuvių kalbos skolinių grupę (plg. DLKG 2006: 82), pvz.: *barbekiu/barbekju*, *božolė*, *fondiu*, *sudoku* ir pan. (Tarp šios grupės skolinių taip pat esama variantiškos morfologinės adaptacijos žodžių, plg.: *čili* ir *čilis*, *diabolo* ir *diabolas* ir kt.)⁶. Atitinkamai, jei skolinys adaptuojamas morfologiškai, jis tik retais atvejais nebus adaptuojamas taip pat ir ortografiškai (paprastai tai būna pavieniai, itin retai vartojami žodžiai). Įdomu, kad tokios sąsajos pastebėtos ir kitų kalbų, pvz., norvegų kalbos, naujų skolinių tyrimuose (plg. Andersen 2012: 178–179).

Jei skolinio nelinkstama adaptuoti, tada dažniausiai neadaptuojama nei jo ortografija, nei morfologija. Tokių skolinių yra palyginti nedaug, dažniausi iš jų – pastovieji žodžių junginiai (kolokacijos) ar atskiri žodžiai, vartojami lietuviškuose tekstuose kaip citatos; kai kurie iš jų turi termininę reikšmę, plg.: *de minimis* ‚kuris nėra reikšmingas, nevertinamas kaip reikšmingas‘, *casual* ‚toks, kuris neįpareigoja (apibūdinant aprangą, stilių)‘, *duty-free* ‚neapmokestinama, neapmuitinama parduotuvė oro uoste ar pan.‘, *fair play* ‚kilnus, garbingas žaidimas sporte; specialus prizas už kilnumą‘, *happy hour* ‚laikas, kai parduotuvė ar kavinė taiko nuolaidas‘ ir pan.; tarp tokių taip pat gali būti vienas kitas diskurso žymiklis (daugiau pavyzdžių žr. 2.2. sk.). Panašu, kad tokių skolinių nelinkstama lietuvinti arba dėl operacijos kompleksiskumo – pakeisti čia reikėtų daugiau nei vieną ar porą grafemų ir gali rasti per daug variantiškų formų, arba (ir ypač todėl), kad keičiant žodžio ar kolokacijos grafinį pavidalą jie tampa nebeatpažįstami vartotojams (prie panašių išvadų prieinama ir kitų kalbų bendruomenių, kuriose iš tradicijos skoliniai yra ortografiškai adaptuojami, naujų

⁵ Čia ir toliau įkypu brūkšniu atskiriami to paties antraštinio žodžio vartosenoje pasitaikantys rašybos ar morfologinių formų variantai; esant daugiau nei trimis variantams eilutėje kursyvu nurodoma *ir kt.*

⁶ Preliminarių apklausų duomenimis, dažniau nekaitomus linkstama vartoti *kirčiuotą* baigmenį turinčius skolinius (žr. Rimkutė, Raižytė 2010).

skolinių tyrėjai, plg. Andersen 2012: 176–178). Tokio tipo skoliniai gali turėti (ir turi) variantų – reikšmės skolinių, vadinasi, iš dalies jie lietuvinami juos išverčiant.

Grįžtant prie vartosenos variavimo, taigi ir skolinio ar jo formos įsitvirtinimo vartosenoje klausimo, reikia priminti, kad sinchroninis skolinių tyrimas visada bus problemiškas ta prasme, kad yra labai sunku nustatyti individualiosios ir visuotinės vartosenos santykį: naująjį skolinį laikyti bendruomenės vartosenos/kalbos norma galima tada, kai jis yra perimtas daugelio vartotojų, kai yra atsiradusi *socialinė vartosenos konvencija* (plg. Backus 2012: 10–12). Sistemingai metodiškai nustatyti tokios konvencijos laipsnį yra be galo sunku. Šiuo požiūriu skoliniai nesiskiria nuo gimtosios kalbos žodžių – individualieji vartotojų leksikonai būna labai skirtingi ir priklauso nuo kalbėtojo aplinkos, socialinių tinklų, veiklų ir kontaktų.

2.2. Naujųjų skolinių žodžių klasės – skolinimosi prigimtis

Kalbų kontaktų tyrimams gerai žinomas faktas, kad skolinimosi procesas pirmiausia prasideda (o dažnai ir apsiriboja) leksikos lygmeniu ir kad didžioji dalis skolinių (tyrimų duomenimis, apie 80–90 proc.) būna daiktavardžiai (be kitų, žr. Chrystal 1988: 101, Graedler 1998: 215, Graedler 2004: 10, Onysko 2007: 130–131). Tai susiję su pagrindine skolinimosi priežastimi – poreikiu įvardyti nepažįstamą/kitokį nei pažįstamas objektą, reiškinį ar sąvoką. Ši universalija primena apie leksikono struktūrą ir leksinių klasių funkcijas: dėl nuolatinio įvardijimo poreikio reikšminės žodžių klasės yra mažiausiai stabilios, būtent jų grupėje skolinimasis ir vyksta. Kadangi leksikonas visų pirma yra simbolių pasaulį įvardijančių referencijų talpykla, kurios pagrindas – konkretūs ir abstraktūs pasaulio vienetai, tai iš reikšminių žodžių klasių pirmiausia skolinamasi daiktavardžių; būdami specifinės semantikos, skoliniai (ypač daiktavardžiai) yra gera priemonė kalbai recipientei praturtinti savo raiškos arsenalą. Daiktavardžių klasė, kaip teigiama, turi mažiausią gramatinę krūvį, yra struktūriškai mažiausiai susijusi su kitais žodžiais sakinyje, todėl ji kinta labiausiai, jos vienetai lengviausiai skolintisi. (Plačiau žr. Johanson 2002: 259, Onysko 2007: 44–47, 130, Backus 2012: 3).

Tiek NSDB, tiek NSS duomenimis, apytikris naujųjų skolinių santykis pagal kalbos dalį atitinka universaliuosius skolinimosi polinkius, žr. 1 lentelę.

1 lentelė. *Naujieji skoliniai pagal žodžių klases (NSDB ir NSS duomenimis) (skirtumai paryškinti)*

Žodžių klasės	Apytikris skolinių procentas NSDB (1998–2013)	Apytikris skolinių procentas NSS (1991–1997)
<i>Daiktavardžiai</i>	beveik 80 proc.	per 80 proc.
<i>Būdvardžiai</i>	apie 10 proc.	apie 7 proc.
<i>Veiksmažodžiai</i>	apie 8 proc.	apie 3 proc.
<i>Prieveiksmiai</i>	mažiau kaip 0,5 proc.	nefiksuota
<i>Interjekcijos/diskurso žymikliai</i>	mažiau kaip 1 proc.	nefiksuota
<i>Kita</i>	beveik 2 proc.	apie 8 proc.

Kaip matyti, lietuvių kalbos naujųjų skolinių grupėje iš pagrindinių reikšminių kalbos dalių taip pat vyrauja daiktavardžiai, gerokai mažiau esama būdvardžių ir veiksmažodžių, nereikšmingas procentas prieveiksmių. Kitų žodžių klasių (interjekcijų (jaustukų ar išiktukų), diskurso žymiklių) procentas menkas ir jų skolinamasi ne dėl įvardijimo poreikio. Šie skoliniai visada turi lietuviškų atitikmenų, vadinasi, jų skolinimasis veikiausiai susijęs su skolinto leksikos vieneto patrauklumu, jo kultūrinėmis reikšmėmis; įterpian tokių skolinių veikiausiai norima atnaujinti emocijų raiškos ar diskurso žymiklių repertuarą, pagyvinti interakciją. Pavyzdžiui, pasitenkinimo emocijai įžodinti gali būti vartojami skoliniai *bingo* ar *yes*; įvertinimui, pasitenkinimui, susižavėjimui – *super*, *kūl/cool*, *vau/vow/wau*; susierzinimui, pykčiui – *fak/fuck*; atsiprašymui – *sori/sorry*; kaip raginimo, padrašinimo žodis – *kamon/come-on*. NSDB taip pat yra vienas kitas skolintas garsažodis, pvz.: *ups* (nustebimui, netikėtumui reikšti), *bla-bla-bla* (vartojamas kaip citatos substitutas suteikti kito subjekto tekstui menkinamąjį atspalvį), *klik* (nusakant kompiuterio pelės spustelėjimą) ir pan. Tokių diskurso žymiklių ir pragmatinių vienetų prieskyra konkrečioms kalbos dalims (interjekcijoms) tegali būti sąlygiška arba išvis nebūtina.

Galiausiai dar esama nekategorizuojamų pagal kalbos klasę skolinių – citatų, funkcionuojančių kaip keliažodžiai ar vienažodžiai įteisinti terminai arba pseudoterminai (1–5), ir žodžių junginių ar atskirų neadaptuotų žodžių, panašių į kodų kaitos atvejus (6–8). Mažuma iš jų vartojami dėl referentinių

priežasčių, dauguma – stilistiniais sumetimais, kaip gyvesnio ar neformalaus stiliaus žymikliai. Plg.:⁷

- (1) *Al dente* išvirti makaronai išlaiko daugiau skonio ir tekstūros nei išvirtieji iki mums įprasto minkštumo. intern. inf. 2008.
- (2) *Ex ante* vertinimo tikslas – optimizuoti biudžetinių lėšų paskirstymą pagal veiksmų programas ir pagerinti programavimo kokybę. Oficialusis leidinys L, 2006-07-31, Nr. 210, Tarybos reglamentas.
- (3) Kaip pasiekti „win-win“ situaciją derybų metu? intern. inf. 2006.
- (4) Tapome „unisex“, kitaip - lyg ir belyčiu, be metų laikų, be lyčių skirtumų pasaulyje, kuriame gali gauti visko ir kuriame vis madingesnė tampa praeitis. „Respublika“ 2002.
- (5) Audiniai ir siūlai. *Extra* dydžio drabužiai. „Respublika“ 1999.
- (6) Pristatau žadėtą moterišką *must have* sąrašuką. intern. inf. 2010.
- (7) Taip įsigysi savo garderobo katalogą su geriausiais deriniais. Argi ne *fun*? „Panelė“ 2006.
- (8) Ir išėjau į mūsų „Minimą“ pasižiūrėti, kaip viskas atrodo „live“. „Literatūra ir menas“ 2003.

Būtent dėl neadaptuotų skolinių sudėtinga visiškai tiksliai klasifikuoti skolinius pagal kalbos dalis. Tais atvejais, kai neadaptuoti žodžiai ar žodžių junginiai pagal numanomas gramatines savybes atitinka lietuvišką kalbos dalį arba turi sulietuvintų variantų, NSDB jie priskirti atitinkamai klasei, plg. daiktavardžiais laikomus *haute couture* ir *otkutiūras/otkutiuras*, *new age* ir *njueidžas/niueidžas*, *online* ir *onlainas* (9–11), būdvardžius *top* ir *topinis* (12):

- (9) Neįsivaizduojamai kruopščiai ištaipyti menininkės darbai jungia *haute couture* žavesį ir senąją, matriarchalinę mitologiją. „7 Meno dienos“ 2005. Petruškevičiaus vakarėlyje dominavo „otkutiūras“, šampanas ir ponių elitas [antraštė]. alfa. lt. inf. 2009.
- (10) Ne jau iš tiesų egzistuoja tokia daugybė žmonių, kuriems įdomu skaityti pseudofilosofinius *New age* stiliaus kildesius, įvilktus į mąslų išminčiaus samprotavimų

⁷ Čia ir toliau NSDB pavyzdžiuose visi skoliniai išryškinti pajuodinant. Šaltinių nuorodos *intern. inf.* ir *intern. kom.* nurodo į atitinkamai informuojamojo arba komunikacinio, dialoginio pobūdžio interneto tekstus.

rūba? „Šiaurės Atėnai“ 2005. *Masių auditorija, popkultūra ir popmuzika. Juodosios popmuzikos stiliai. Soulas. Fanki. Regis. Repas. Njueidžas*. intern. inf. 2006.

- (11) [...] *muitinės departamento bazių pajungimo prie Vyriausybės kanceliarijos kompiuterio juridinius ir techninius klausimus ir užtikrinti šių duomenų bazių naudojimosi „online“ režimu galimybes*. „Respublika“ 1998. *Jeigu jus dar domina kas nors ko čia neparašiau, klauskite komentaruose po šiuo įrašu arba parašykite žinutę. Tik noriu priminti, kad nesu mitybos specialistė, ekspertė, nesudarinėju mitybos planų ir neteikiu konsultacijų online*. intern. inf. 2013.
- (12) *Savaitės top filmai su aukščiausiais reitingais*. intern. inf. 2010. *Į sceną sugrįžta topinis „Smuikininkas ant stogo“*. „Vakarų ekspresas“ 2007.

Iš skolintų būdvardžių dar minėtina grupė visada neadaptuotos morfologijos nekaitomų žodžių, pagal gramatinę ir leksinę reikšmę atitinkančių lietuviškus būdvardžius. Tokie skoliniai NSDB priskirti būdvardžių klasei, pvz.: *crazy/kreizi* ‚keistas, pašėlęs‘, *fake/feik* ‚netikras, padirbtas, suklastotas‘, *sexy/seksi* ‚seksualus‘ (13–15). Plg.:

- (13) *Mėgstančioms įvairovę taip pat siūlomos 8 spalvų ryškios „crazy“ sruogos*. „Panelė“ 1999. [...] *išleistuvių rūbas bus originalus ir šiek tiek „crazy“*. „Lietuvos Rytas“ 2004. [...] *esi ir pedagogas, auklėji jaunąją kartą. Gal tu ir jaunimui įkerti į galvą visokias tokias „kreizi“ mintis?* „Šiaurės Atėnai“ 2003. *Bet tai kuo skiriasi nuo kreizi kreizi kreizi tėvelių, kurie atžalėlėm perka žaisliukus prabangius - žaislinius kompiuterius, katyttestiptopkaipgyva, pypimax'us ir pan?* intern. kom. 2006.
- (14) [...] *nemažai fake vartotojų seka ir mane, tačiau tai kaip ir netrukdo :) intern. kom.* 2008. [...] *kažkoks man atrodo feik skelbimas*. intern. kom. 2008.
- (15) *Dj bij su sexy apatiniais. viešoji reklama 2006. Svajojam sudalyvauti sexy fotosesijoje*. „Panelė“ 2007. *Mano figūra moteriška – ir krūtinės daugiau, ir užpakaliuko, bet aš galiu būti ir ne „seksi“*. „Panelė“ 2000.

Tokie skoliniai taip pat gali turėti sulietuvintų, bet ne morfologijos kaip (9–12), o ortografinių variantų, taigi, net ir pritaikyti prie lietuvių kalbos rašybos, jie išlieka nekaitomi.

Kaip matysime toliau, didžioji dalis lietuvių rašytinės kalbos skolinių yra anglų kalbos kilmės, todėl dėl įdomumo galima palyginti mūsų tyrimo žodžių klasių pasiskirstymo rezultatus su vokiečių

spaudos (savaitraščio *Der Spiegel* 2000) naujųjų anglizmų tyrimu: skolinti daiktavardžiai čia sudaro 86 proc., būdvardžiai – beveik 6 proc., veiksmažodžiai – per 5 proc.,rieveksmiai – 1 proc., nežymus procentas interjekcijų ir beveik 2 proc. įvairių kodų kaitos atvejų ar citatų (žr. Onysko 2007: 131–135). Vadinasi, naujųjų skolinių žodžių klasių pasiskirstymas būna labai panašus.

Lyginant abu naujųjų lietuvių kalbos skolinių duomenynus (NSDB ir NSS) išryškėję nedideli skirtumai (žr. pajuodintus skaičius 1 lentelėje) iš dalies gali būti nulemti šaltinių skirtumų. NSDB veiksmažodžių grupę šiek tiek papildė Lietuvos ir ES dokumentuose rasti veiksmažodiniai teišės, administracinės kalbos terminai ir ypač komunikacinių interneto žanrų šaltiniai: beveik trečdalis NSDB veiksmažodžių užfiksuota vartojamų būtent sakytinei kalbai artimuose interneto komentaruose, pokalbiuose ir pan. (tarp dokumentuose fiksuotų terminų veiksmažodžių taip pat palyginti nemažai, apie 13 proc.). O štai didesnis skaičius pagal žodžių klasę nekategorizuojamų skolinių Nepriklausomybės pradžios spaudoje galbūt iš tiesų gali būti susijęs su palyginti dažnai tuo metu pasitaikiusiomis ir įtrauktomis į NSS leksikos citatomis ir kodų kaitos atvejais.

2.3. Naujųjų skolinių kilmė: anglų kalba – pagrindinė donorė

Į NSDB įtrauktų rašytinės lietuvių kalbos skolinių palyginimas pagal kilmę davė numanomą ir vienareikšmišką rezultatą: dabartinės lietuvių kalbos vartotojai lietuvių kalbą daugiausia papildo iš anglų kalbos pasiskolintais žodžiais. Iš visų į NSDB įtrauktų antraštinių žodžių kaip anglų kilmės pažymėta apie 70 proc.; likusių kalbų skolinių procentas yra gerokai mažesnis (žr. 2 lentelę). Kaip matyti, anglų kalbos skoliniai taip pat vyrauja ankstesnių tekstų pagrindu kaupiamame NSS.

2 lentelė. *Naujieji skoliniai pagal kilmės kalbą (NSDB ir NSS duomenimis)* (skirtumai paryškinti)

Kalbos donorės	Apytikris skolinių procentas NSDB (1998–2013)	Apytikris skolinių procentas NSS (1991–1997)
<i>Anglų kalba</i>	apie 68 proc.	apie 71 proc.
<i>Lotynų kalba</i>	apie 8 proc.	apie 5 proc.
<i>Prancūzų kalba</i>	apie 7 proc.	apie 3 proc.
<i>Italų kalba</i>	apie 5 proc.	apie 4 proc.
<i>Graikų kalba</i>	apie 3 proc.	apie 2 proc.
<i>Ispanų, japonų, vokiečių kalbos</i>	apie 4 proc. (po 1–2 proc.)	apie 4 proc. (po 1–2 proc.)

<i>Kitos kalbos/nenustatyta kilmė</i>	apie 3 proc.	apie 10 proc.
---------------------------------------	---------------------	----------------------

Pateikiant skolinių kilmės kalbų grupes sąmoningai nenurodomi tikslūs procentai, kadangi skolinio kilmę ne visada įmanoma vienareikšmiškai apibrėžti. Pavyzdžiui, kalbant apie lotynų ir graikų kilmės skolinius pirmiausia turima galvoje šaknų kilmė, nes šie skoliniai paprastai būna neoklasikiniai (paprastai, dabartinės prancūzų arba anglų kalbos) dariniai. Taip pat ir pagrindinės donorės, anglų kalbos, vaidmuo nėra vienareikšmiškas, nes neapsiribojama vien tik anglišku skolinių skolinimu. Neilgai trukus po Lietuvos Nepriklausomybės atgavimo būtent anglų kalba tapo kalba tarpininke, vadinamojo netiesioginio skolinimosi šaltiniu, per angliškai parašytus tekstus teikiančiu dažnai pagal anglų kalbos rašybos taisykles perrašytų, bet ne angliškos kilmės skolinių. Kai kurie tokie skoliniai būna vadinamųjų egzotinių (tolimesnių, retesnio kontakto) kultūrų žodžiai, pasklindantys į kitas kalbas per plačiau vartojama kalba parašytų tekstų vertimus, plg. *lasi* ‚indiškas kokteilis iš jogurto ir vaisių‘ (hindi *lassī*) arba japonų kilmės skolinį *tamagočis/tamagoči* ‚žaidimui skirtas skaimeninis gyvūnelis‘ (angl. perraša *tamagotchi*), veikiausiai pasklidusius per anglų kalbos tekstus (etimologiją žr. ODE 2005: 987, 1800). Vis dėlto toje pačioje anglų kalboje taip pat esama vieno ar kelių šimtmečių senumo skolinių, dabar jau tapusių savitą reikšmę turinčiais anglų kalbos žodžiais; prie tokių kilmės NSDB nurodoma ‚anglų‘. Pavyzdžiui, toks būtų *barbekiu/barbekju*, anglų kalbos vartotojų kadais pasiskolintas iš isp. *barbacoa*, o šis dar anksčiau veikiausiai iš Karibų indėnų kalbos. Pirminė šio žodžio reikšmė buvo ‚medinės grotelės, ant kurių vytinama žuvis ar mėsa‘, tačiau šiandieninėje anglų kalboje jis vartojamas jau keliomis ganėtinai nutolusiomis reikšmėmis (žr. ODE 2005: 130). Panašiai kaip anglų kilmės interpretuotinas galėtų būti ir skolinys *čatnis/čiutnis/chutney* (angl. *chutney* iš hindi *caṭhī*) (ODE 2005: 130, 311).

Taip pat keblūs klasifikuoti yra anglų kalboje sukurtų naujažodžių atvejai, vadinamieji anglo lotynizmai, kurių pagrindas – klasikinių kalbų (ypač lotynų) ar prancūzų kalbos kilmės kamienai (lotynų-romanų kalbų kilmės žodžiai sudaro daugiau nei pusę dabartinės anglų kalbos leksikono, žr. Braun 1989: 163). Vediniai su šiais kamienais yra ne tik anglų, bet ir kitų Europos kalbų žodyno dalis, taigi jų pagrindu anglų kalboje sukurtos naujos, dažnai perkeltinės, reikšmės nesunkiai įsilieja į priimančiosios kalbos tarptautinių žodžių pogrupį. Šiuo atveju, anglų kalba yra ir donorė, ir tarpininkė.

NSDB fiksuoti nauji dariniai arba visiškai naujos reikšmės žodžiai (pvz.: *unisex* ‚vienos lyties; vienodai tinkantis ir vyrams, ir moterims‘, plg. lot. *uni-* ‚pirmoji sudurtinių žodžių dalis, reiškianti, kad kas nors sudaryta iš 1 dalies, yra vienas, vienintelis‘ ir *sexus* ‚lytis‘ (TŽŽ 1985: 440, 505); *digitalizacija* ‚pavertimas skaitmeniniu‘, plg. EN *digital* ← lot. *digitalis* ← *digitus* ‚pirštas‘ (ODE 2005: 486) buvo žymimi kaip anglų kilmės, o palyginti su klasikiniu originalu nedaug pakitusios ar perkeltinės reikšmės tarptautiniai žodžiai (pvz., *emisija* ‚(teršalų) išmetimas į orą‘, plg. lot. *emissio* ‚išspinduliavimas, išleidimas‘ (TŽŽ 1985: 137); *inkubatorius* ‚kokios nors veiklos srities puoselėjimo, rėmimo struktūra‘, plg. lot. *incubo* ‚periu‘ (TŽŽ 1985: 214) – kaip lotynų kilmės. Be abejonės, ir čia ribos nėra visiškai aiškios, todėl skolinių kilmės procentai tegali būti interpretuojami kaip apytikriai.

Pastebėtina, kad tokiose kalbos bendruomenėse kaip lietuvių, kur skoliniai vertinami ne tik pagal funkcionalumą, bet dažniau norminamuoju atžvilgiu (žiūrint leksikos grynumo ir ieškant savų pakaitų), į per anglų kalbą pasipildantį tarptautinių žodžių pogrupį žiūrima dvejopai. Anglolutynizmai dėl formaliųjų ir semantinių sąsajų su jau pažįstamais tarptautiniais žodžiais vertinami kiek palankiau, o štai pačios anglų kalbos kaip *lingua franca* vaidmens ir jos skolinių tarptautinio statuso nelinkstama pripažinti (apie VLKK diskusijas dėl anglizmų kodifikacijos kaip tarptautinių žodžių žr. Vaicekauskienė 2007: 134–136). Iš tiesų, anglų kalbos donorystė kitoms kalboms daro jos skolinius tinkamus pretenduoti į tarptautinio žodžio statusą. Tarptautiniai žodžiai visada apibrėžiami pagal paplitimą kitose kalbose – jie turi būti pasiskolinti bent keleto kalbų (plg. Thomas 1991: 69). Skolinimasis iš anglų kalbos ar per ją mūsų dienomis vyksta tipologiškai tokiu pat pagrindu kaip ankstesnių, visai Europai bendrų, kultūrinių procesų (Švietimo epochos, 17–18 a. kultūrinių mainų), jis yra po Antrojo pasaulinio karo prasidėjusio politinio, ekonominio, kultūrinio JAV vyravimo rezultatas (plg. Braun 1989: 159). Kaip ir ankstesniais laikais, skolinimasi lemia sociokultūriniai tam tikrų bendruomenių vaidmenys, tų kultūrų (ir atitinkamai) kalbų prestižas, dėl kurio skolinys suteikia vartosenai papildomą pragmatinį (anglų kalbos atveju, šiuolaikiškumo, globalumo) efektą.

Taigi anglų kalbos kilmės skolinių vyravimas naujųjų lietuvių kalbos skolinių grupėje reiškia, kad lietuvių kalbos bendruomenė yra tapusi visuotinio sociokultūrinės JAV įtakos plitimo proceso dalimi. Iš pirmo žvilgsnio tai skamba kaip visiškai banalus teiginys, kadangi apie šį pasaulinį geopolitinį/kultūrinį posūkį ir jo lemiamą anglų kalbos, taip pat ir kaip donorės, plitimą kalbama

visuotinai (plg., pvz., danų, norvegų, prancūzų, vokiečių kalbininkų anglų kalbos skolinių tyrimus ir jų kiekio skaičiavimus: Hausmann 1986: 82; Viereck 1986: 121; Vikør 1993: 224, Larsen 1994, Jarvad 1999, Onysko 2007: 142). Vis dėlto mūsų atveju reikia turėti galvoje, kad laisvose valstybėse jis prasidėjo apie 20 a. 6–7 deš. ir buvo laipsniškas, nors amžiaus pabaigoje ir suaktyvėjo dėl informacinių technologijų plėtros ir intensyvėjančių globalizacijos procesų. Penkis dešimtmečius už geležinės uždangos praleidusioje Lietuvos bendruomenėje sociolingvistinė situacija pasikeitė gerokai staigiau. Lyginamieji tyrimai paremia prielaidą, kad pirmaisiais atkurtosios Nepriklausomybės metais, be daugelio visoms kalboms naujų skolinių, lietuvių kalba pasiskolino nemažai kitur *anksčiau* perimtų svetimų žodžių. Pavyzdžiui, 20 a. antrosios pusės danų kalbos leksikos ir naujųjų lietuvių kalbos skolinių palyginimas parodė, kad iš žodžių, kurie buvo kategorizuoti kaip naujieji lietuvių kalbos skoliniai, t. y. tokie, kurie atėjo po Nepriklausomybės atkūrimo, beveik 80 proc. danų kalbos vartotojų buvo perimti dar iki 1980–1990 metų (žr. Kviliūtė 2004). Prielaidą, kad lietuvių kalbos skolinimasis buvo staigesnis procesas, svarsto ir Jurgita Mikelionienė (plg. 2000b: 20). Gali būti, kad būtent šis faktas yra nuo pat Nepriklausomybės pradžios išryškėjusios griežtesnės, neigiamos lietuvių kalbininkų reakcijos į anglų kalbos plitimą priežastis.

Palyginti su anglų kalbos skoliniais, kitų kalbų naujųjų skolinių procentas yra gerokai mažesnis. Panašus pasiskirstymas pagal skolinių kilmės kalbą matyti abiem lyginamaisiais laikotarpiais, išskyrus porą atvejų (plg. pajuodintas 2 lentelės eilutes). Kiek didesnis prancūzų ir lotynų kalbų kilmės skolinių skaičius NSDB veikiausiai lemtas nedidelio duomenynams naudotų šaltinių skirtumo (į NSDB skolinių rinkta iš Lietuvos Respublikos ir ES dokumentų, kur vartojama nemažai šios kilmės teisės terminų). Kaip kitų kalbų/nenustatytos kilmės skoliniai duomenynuose klasifikuoti pavieniai skoliniai ar nedidelės grupelės žodžių iš kinų, hindi, arabų, persų ir kt. kalbų ir tokie, prie kurių žodynuose nurodoma „kilmė nežinoma“ (dalis tokių skolinių yra naujažodžiai, padaryti iš objekto ar sąvokos kūrėjo pavardės, plg.: *rastafarizmas* ‚XX a. 3 deš. atsiradęs Jamaikos juodaodžių religinis judėjimas‘ (← Ras Tafari), *zaperis* ‚aparatas, naikinantis virusus ir bakterijas‘ (← Zapper) ir kt.). Šių skolinių skaičiaus skirtumas skirtingus laikotarpius reprezentuojančiuose duomenynuose galėtų būti susijęs su Nepriklausomybės pradžios spaudos specifika – gali būti, kad tuo metu įvairių egzotizmų iš tiesų buvo vartojama daugiau. Įdomu, kad paskutiniame praėjusio amžiaus dešimtmetyje suaktyvėjusį skolinimąsi iš „egzotiškų“ kalbų pastebi ir kitų kalbų tyrinėtojai (plg.,

pvz., Jarvad 1999: 56). Apskritai matyti, kad mūsų kalbos skolinimosi polinkiai yra panašūs į kitų šiuolaikinių bendruomenių (pvz., skandinavų tyrimuose taip pat randama, kad pagrindinės naujų skolinių donorės yra anglų ir nuo jos gerokai atsiliekančios prancūzų, italų kalbos, taip pat kad tarp naujų skolinių esama nemažai klasikinių kalbų kilmės internacionalizmų, plg. Graedler 2004: 10).

2.4. Naujaisiais skoliniais papildomos semantinės sritys: socialinės aktualijos

Sprendžiant iš kitur atliktų anglų kalbos skolinių plitimo tyrimų, lietuvių kalboje taip pat galima tikėtis naujuosius anglizmus papildant semantines sritis, susijusias su technologijomis, kompiuterija, verslu, ekonomika, mada, sportu, muzika, laisvalaikiu. Kaip teigiama, labiausiai tokių skolinių žymėti žanrai ar stiliai turėtų būti reklama ir jaunimui skirti tekstai; grožinėje literatūroje skolinių skaičius būna labai mažas. (Plg. Graedler, Johansson 1995: 272, Otwinowska-Kasztelanica 2000: 26–31, Onysko 2007: 49, 116). Lietuvių kalbos naujažodžių, kurių didžiąją dalį, kaip teigiama, sudaro naujieji skoliniai, tyrimuose minimos išsiskiriančios medicinos, ekonomikos, muzikos, sporto sritys (žr. Mikelionienė 2000b).

Iš tiesų, NSDB skolinių pasiskirstymas pagal semantines sritis rodo, kad aktyvesnė leksikos kaita vyksta socialiai jautriuose domenuose, tokiuose, kurie turi polinkį atsinaujinti, kurie yra susiję su tam tikru socialiniu prestižu ar gyvenimo būdu, kintančiu dėl kultūrų kontaktų, šiandien dar ir dėl aktyvaus mobilumo ir globalizacijos. Kaip matysime toliau, mūsų tyrime anglų kalbos kilmės skoliniai vyrauja tose pačiose srityse kaip tos, kurios fiksuotos kitų kalbos bendruomenių anglizmų tyrimuose. Vis dėlto NSDB kaupti įvairių kalbų skoliniai, taigi šia prasme tyrimų rezultatai kiek skirsis. Domenai, kuriuose lietuviškai rašytuose viešuose tekstuose pastarąjį dešimtmetį fiksuota daugiausia naujų skolinių, būtų „technologijos, technika“, „maistas“, „ekonomika, verslas“, „muzika“ (žr. 3 lentelę). Sričių skirstymas nėra griežtas ir bus aptariamasis analizuojant toliau.

3 lentelė. NSDB skoliniai pagal semantines sritis

Semantinės sritys		Apytikris skolinių procentas	
<i>Technologijos, technika</i>	<i>Informacinės ir komunikacijos technologijos</i>	11 proc.	18 proc.
	<i>Elektroninė komunikacija</i>	4 proc.	
	<i>Kitos technologijos, technika</i>	3 proc.	
<i>Maistas</i>		12 proc.	

<i>Ekonomika, verslas</i>	8 proc.
<i>Muzika</i>	8 proc.
<i>Gyvenimo būdas, tikėjimai, įsitikinimai</i>	6 proc.
<i>Laisvalaikis ir pramogos</i>	6 proc.
<i>Menai</i>	4 proc.
<i>Apranga, mada</i>	4 proc.
<i>Sportas</i>	3 proc.
<i>Teisė</i>	3 proc.
<i>Buitis, kosmetologija, pedagogika, automobilizmas, medicina ir sveikata</i>	maždaug po 1–2 proc.
<i>Sunkiau kategorizuojami skoliniai, smulkios grupelės</i>	apie 19 proc.

Galima buvo tikėtis, kad tiriamuoju laikotarpiu didžiausią naujųjų skolinių teminę grupę (18 proc. visų NSDB skolinių) sudarys technologijų ir technikos sričių žodžiai, visų pirma, **informacinių ir komunikacijos technologijų (IKT) srities**. Šių skolinių grupę sudaro 1) įvairios įrangos ir jos rūšių, programų, sistemų, talpyklių (taip pat jų elementų) pavadinimai (pvz.: *appsas/apps* ,programa, kurią kompiuterio naudotojas taiko kokiam nors darbui atlikti tiesiogiai‘, *bliutufas/blutufas/bluetufas ir kt.* ,belaidžio ryšio gamybinė specifikacija, naudojama asmeniniuose tinkluose‘, *fotošopas/fotoshopas/foto shop'as ir kt.* ,vaizdo failų redagavimo programa‘, *hardvaras/hardware* ,techninė įranga; kompiuterių technikos fizinių priemonių visuma‘, *podkastas/podcastas/podcast* ,skaitmeninis garso ar vaizdo įrašas internete, skirtas parsisiųsti asmeniniam naudojimui‘, *smartbukas/smartbookas/smartbook* ,išmanusis nešiojamasis kompiuteris‘ ir kt.); 2) komunikacinių sistemų naudojimo priemonių ir būdų, paslaugų (taip pat ir funkcijų sutrikimų) pavadinimai (pvz.: *aplaukinimas/uploadinimas* ,elektroninių duomenų pervedimas‘, *bugas/bagas* ,netinkamų kompiuterio, programos arba žmogaus veiksmų rezultatas, sutrikimas dėl tokių veiksmų‘, *hostingas* ,internetu paslauga, leidžianti organizacijoms ar asmenims naudotis serveriais savo turiniui pateikti internete‘, *kapslokas* ,kompiuterio funkcija, įjungianti didžiųjų raidžių rašymą‘, *onlainas/onlainas/on-line/online* ,prisijungimas prie kompiuterių tinklo; tiesioginis ryšys internete‘, *roumingas/roamingas* ,ryšio paslauga, kai sudaroma galimybė naudotis ryšiu būnant užsienyje‘, *wapas/WAP* ,mobiliojo ryšio ir interneto technologija, leidžianti perduoti duomenis bevielais įrenginiais‘ ir kt.); 3) dirbančių šioje srityje asmenų ar jos naudotojų pavadinimai (pvz.: *aitišnikas/aitišnikas* ,informacinių technologijų specialistas‘, *internautas* ,tas, kuris naršo po

interneta‘, *krakeris/krekeris/crackeris ir kt.* ‚žmogus, kuris nelegaliai įsibrauna į kompiuterių sistemas‘ ir kt.).

Prie IKT semantinės grupės šliejasi įvairios monologinės ir dia- ar poli-loginės **elektroninės komunikacijos** formas įvardijančių skolinių pogrupis: 1) visas lizdas šaknies ‚blog‘ skolinių ir vedinių, susijusių su tinklaraščių rašymo veikla; 2) svetainių ir socialinių tinklų, su jais susijusios komunikacijos, komunikavimo formų ir būdų pavadinimai, taip su mobiliaisiais telefonais susiję pavadinimai (pvz.: *čatinti* ‚dalyvauti interneto pokalbiuose (čatuose)‘, *flešmobas/flašmobas/flashmobas ir kt.* ‚trumpa vieša akcija, atliekama internete iš anksto sutarusių žmonių‘, *jutūbas/jutubas/jūtūbė ir kt.* ‚(garsinės ir vaizdinės) informacijos talpinimo ir skleidimo svetainė‘, *onė/vuonas/uonas* ‚populiari jaunimo svetainė internete‘, *tviterinimas* ‚naudojimas tverterio sistema, leidžiančia palikti įvairius, ppr. informacinio pobūdžio, pranešimus‘ ir kt.); 3) tokio tipo komunikacijos sutartinių ženklų, veikslių ir elgesio normų ar jų pažeidimų pavadinimai (pvz.: *baninti* ‚apriboti kieno galimybę reikštis kurioje nors grupėje ar tinklalapyje‘, *dislaikas/dislike‘as/dislike* ‚mygtukas ‚nepatinka‘ (internetu, ypač socialinių tinklų, svetainėse); neigiamas balsas tam tikru klausimu‘, *fleimas/flame* ‚ginčas, įžeidinėjimai internete‘, *flūdas/floodas* ‚nukrypstančių nuo temos žinučių rašymas kokiam nors diskusijų forume‘, *netiketas/netiquette* ‚(internetinio) tinklo etiketas‘, *postas/post‘as* ‚vieša žinutė internete‘, *skipinti* ‚praleisti kokią nors veiklą, nekalbėti ar nerašyti kokia nors tema, ko nors neskaityti‘, *smailas/smilas* ‚bendraujant elektroninėje terpėje naudojamas šypsenėlės ženkliukas‘ ir kt.); 4) įvairių šios srities veiklų įvardijimai (pvz.: *fišeris* ‚internetinis sukčius, siekiantis išvilioti iš žmonių konfidencialius duomenis‘, *heiteris* ‚tas, kuris interneto diskusijose neigia kitą nuomonę‘, *skrineidžeris* ‚tas, kuris daug laiko praleidžia prie kompiuterio‘ ir kt.).

Kitų technologijų ir technikos sričių naujaisiais skoliniais įvardijamos naujausios (pvz., nano-) technologijos, garso, vaizdo, automobiliams skirtos technologijos ir jų pagrindu sukurta (taip pat ir buitinė) technika; be to, fiksuota pavienių atskirų sričių (pvz., tekstilės) terminų.

Pagal kalbą donorę, kaip ir buvo galima tikėtis, didžioji dauguma semantinės srities ‚technologijos, technika‘ leksikos skolinių grupės yra anglų kalbos kilmės žodžiai (NSDB duomenimis, atskirose minėtose srityse jie sudaro nuo maždaug 84 proc. iki 99 proc. žodžių).

Antroji pagal gausumą tarp NSDB skolinių grupių yra „**maisto**“ **teminė grupė** (12 proc. visų NSDB skolinių). Iš šios semantinės srities skolinių rašytiniuose tekstuose dažniausiai fiksuoti žodžiai, įvardijantys 1) maisto produktus ir jų rūšis (makaronus, sūrius, duonas, vaisius, daržoves ir kt.), pvz.: *brusketa/brušetė/brusketas ir kt.* „kepinta duona su česnakų ir alyvuogių aliejumi“, *gorgoncola/gorgonzola/gorgonzola ir kt.* „minkštas, baltas ar gelsvas itališkas karvių pieno sūris su mėlynai žaliais pelėsių viduje“, *kaneloniai/kaneloni/cannelloni ir kt.* „stambūs dideli makaronų vamzdeliai“, *karambola* „karambolinės averojos vaisius“, *rukola/rucola/rucola* „smulkialapės karpintos kartaus skonio salotos“ ir kt.; 2) maisto gaminius, patiekalus, jų ingredientus (saldumynus, kepinus, užkandžius, kepsnius, padažus, prieskonius, maisto papildus ir pan.), pvz.: *bigmakas/Big Makas BigMac'as ir kt.* „itin didelis keliasluoksnis suvožtinis“, *čatnis/čiutnis/chutney* „stipraus skonio pagardas, marmeladas, kurio pagrindą sudaro vaisiai arba daržovės“, *čilis/čili* „1) aitrūs raudoni pipirai, paprikos; 2) toks aštrus maltos mėsos troškinyš“, *dresingas* „mažai kaloringas padažas“, *fachita/fajita* „kepta ant grotelių galvijų krūtininės dalies išpjova“, *geineris/gaineris* „maisto papildas, skirtas svoriui auginti“, *kornfleiksai* „suspausti ir nevirti valgomi įvairūs grūdai“, *krekeris* „sūrus trapus sausainis“, *mafinas/mufinas* „į keksą panašus apvalus pyragaitis“, *sašimis/sašimi/sashimi ir kt.* „japoniškas žalios jūros žuvies gabaliukų ir kt. priedų valgis“ ir kt.; 3) įvairius gėrimus ir kokteilius (daugiausia – alkoholinius), pvz.: *alkopopsas* „skardinėse parduodamas alkoholinis kokteilis, maišomas su įvairiais stipriaisiais gėrimais ir prisotinamas angliarūgštės“, *frapučinas/frapučino/frappuccino ir kt.* „kavos rūšis – kapučinas, suplaktas su ledais“, *sambuka/sambuca* „itališkas anyžinis likeris“, *smoothie* „tirštos konsistencijos plaktinis gėrimas, džn. iš jogurto“ ir kt.; 4) maisto gaminimo ir gaminimui skirtų įrenginių, valgymo, vaišių rengimo būdų, restoranų tipų pavadinimus, pvz.: *brančas/brunchas/brunch ir kt.* „vėlyvi pusryčiai“, *barbekinė* „kepsninė, skirta gaminti barbekiu“, *blenderis* „elektrinis (daržovių ir kt.) trintuvas“, *slowfoodas* „vadinamasis lėtasis maistas, kokybiška alternatyva greitajam maistui“, *steakhouse* „restoranas, kurio pagrindiniai patiekalai yra jautienos kepsniai“, *vokas/wokas/wok* „gili kiniška keptuvė“ ir kt.; 5) asmenų, susijusių su maisto gaminimu ar vartojimu pavadinimus, pvz.: *barista* „kavos ruošimo meistras“, *gurmė/gourmet* „asmuo, kuris vertina gerą virtuvę ir gerą vyną“, *someljė* „žmogus, derinantis vyną prie maisto“ ir kt.

Pastebėtina, kad maisto srities skolinių teminė grupė kilmės atžvilgiu yra gerokai margesnė; iš kitų grupių ji išsiskiria tuo, kad joje nevyrauja iš anglų kalbos (kaip pirminio šaltinio) perimti žodžiai. Sprendžiant iš NSDB fiksuotų skolinių, pastaraisiais dešimtmečiais šią skolino lietuvių kalbos leksikono semantinę sritį daugiausia papildė italų kalbos kilmės leksemos (apie 36 proc.). Taigi, nors teigiama, kad iš visų lietuvių kalbai pažįstamų senųjų ir naujųjų italizmų su kulinarijos sritimi susijusių žodžių yra mažuma (plg. Lanza 2009), mūsų tyrimas rodo, kad įvairiakalbiame būtent naujųjų skolinių kontekste italų kalbos kilmės maistą įvardijantys žodžiai sudaro didžiausią dalį⁸. Iš kitų kalbų maisto srities skolinių pasiskolinta: iš anglų apie 25 proc., prancūzų – apie 13 proc., ispanų – apie 6 proc., japonų – apie 4 proc., likę būtų kinų, hindi, arabų, vietnamiečių, danų, olandų ir kitų kalbų kilmės pavieniai skoliniai.

Trečia pagal gausumą NSDB **ekonomikos ir verslo sritis** (8 proc.) per pastaruosius dešimtmečius pasipildė pluoštu skolinų terminų, įvardijančių 1) įvairias verslo subjektų ar valstybės lygmeniu atliekamas veiklas, veiklos rūšis, pvz.: *forvardas/forward'as* ‚išankstinis valiutos pirkimo ir pardavimo sandoris‘, *inkubatorius* ‚kokios nors veiklos srities plėtros, rėmimo struktūra‘, *klasterizacija* ‚pramoninių grupių kūrimas‘, *listinguoti* ‚įtraukti į sąrašą vertybinių popierių biržoje‘, *ofšoras* ‚jurisdikcija, kurioje nerezidentams taikomi palyginti maži (arba apskritai netaikomi) pelno mokesčiai‘ ir kt.; 2) veikėjus (individas ar bendrovė), pvz.: *hedhanteris/headhunteris/head hunteris* ‚asmuo, užsiimantis naujų darbuotojų paieška perviliojant juos iš kitų darbuotojų‘, *holdingas* ‚akcinė bendrovė, superkanti kitų bendrovių akcijų kontrolinius paketus‘, *lobistas* ‚asmuo, užsiimantis lobizmu – kokios verslo grupės interesų gynimu‘, *reideris* ‚juridinis asmuo, kuris siekia perimti kitos kompanijos akcijas arba valdymą‘ ir kt.; 3) prekybos vietas, pvz.: *autletas/outletas/outlet'as* ‚parduotuvė, skirta prekėms išparduoti pasibaigus sezonui‘, *sekondhandas/secondhandas/second hand* ‚dėvėtų prekių, džn. drabužių, parduotuvė‘; čia įeina ir visa grupė dėmenų šop turinčių skolinių: *ešopas/e-shopas*, *hobby šopas/hobby-shop'as/hobby shop*, *kofišopas*, *seksšopas* ir pan.; 4) veiklos reklamą, pvz., *brendas/brandas* ‚prekės ar kompanijos ženklas ar logotipas ir su juo susijusios asociacijos‘. Daugiau kaip pusė šios srities skolinių (apie 58 proc.) yra anglų kalbos kilmės žodžiai, apie 11 proc. – prancūzų kalbos (pvz.: *antreprenerystė* ‚verslo plėtra ieškant naujų galimybių, investicijų‘, *eurotarifas* ‚telefono ryšio kainų tarp ES šalių limitas‘, *portfelis* ‚(verslo dokumentų) visuma, rinkinys‘), o beveik trečdalis (apie 27 proc.) –

⁸ Daugiau apie būtent kulinarijos srities italų kilmės naujuosius skolinius žr. Girčienė 2008.

tarptautiniai, lotynų kalbos kilmės terminai, veikiausiai sukurti anglų arba prancūzų kalbose (pvz.: *antisubsidija* ,valstybės parama, trukdanti laisvai konkurencijai‘, *donoras* ,finansinis rėmėjas‘, *internalizacija* ,padarytos žalos ar nuostolio atlyginimas‘, *intervencinis* ,valstybės reguliuojamas‘, *komercinti* ,pritaikyti veiksmai, iš kurios siekiama pelno‘ ir kt.).

Pastebėtina, kad ekonomikos ir verslo teminei grupei itin būdingi skolinių lizdai – to paties skolinio kamieno žodžių ir lietuviškų vedinių grupės, paprastai sudarytos iš veiksmo, veikėjo, veiklos pavadinimų (pvz.: *auditas*, *auditinis*, *auditorius*, *audituoti*, *auditavimas*; *brendas*, *brendingas*, *brendinis*, *brendinti*; *inkubatorius*, *inkubuoti*, *inkubavimas* ir kt.).

Iš **muzikos srities** lietuvių kalboje pasiskolinta 1) įvairių muzikos stilių pavadinimų, pvz.: *ambientas/ambient'as/ambient* ,muzikos stilius, kuriam būdingi džiazas, njuėidžo, elektroninės muzikos ir kt. muzikos stilių elementai‘, *dramenbeisas/drum'n'bass/d'n'b* ir kt. ,muzikos stilius, pripildytas greitai grojančių būgnų ir jų variacijų ritmais, pasižymintis įdomiais akustiniais efektais‘, *noisas/noizas* ,alternatyvios muzikos stilius‘ ir kt.; 2) muzikos kūrimo ar atlikimo technikos, būdų, vieno kito instrumento pavadinimų, pvz.: *editas* ,populiaraus muzikos kūrinio perdirbinys‘, *džemas/jam session/jam'as* ,neformalus muzikavimas specialiai nesirengus‘, *laivas/live/live'as* ,gyvai atliekamas (pasirodymas, grupės koncertas ir kt.)‘; 3) atlikėjų pavadinimų, pvz.: *bekvokalas/back-vokalas/back'as* ir kt. ,vienas ar keli vokalistai, pritariantys solistui‘, *bitbokseris/bytbokseris/bytboxeris* ir kt. ,asmuo, kuris moka balsu atkartoti muzikos instrumentų skambesį‘, *džembe/djembe* ,afrikietiškas mušamasis muzikos instrumentas‘, *reperis/rap'eris* ,tas, kuris kuria ir atlieką repo muziką‘ ir kt. Taip pat minėtini 4) su muzikos industrijos komercija susiję skoliniai, pvz.: *čartas* ,populiarios muzikos kūrinių perkamumo sąrašas‘, *džinglas/jinglas* ,trumpa melodija ar dainelė, naudojama komerciniais tikslais; (radijo) šaukinys‘, *singlas* ,tos pačios dainos kelios variacijos, išleistos viena laikmena‘ ir kt.). Muzikos semantinė sritis yra ketvirta pagal gausumą NSDB (beveik 8 proc.). Diduma jos skolinių yra anglų kalbos kilmės (apie 87 proc.), taip pat esama pluoštelio ispanų kalbos kilmės žodžių (pvz.: *bačata/bachata* ,toks Dominikos šokis ir muzikos stilius‘, *latino/latyno/latin* ,įvairius Lotynų Amerikos muzikos ritmus ir stilius vienijantis muzikos stilius‘, *milonga* ,vieta, kurioje šokama pagal tam tikrą argentinietišką muziką‘ ir kt.).

Dėl naujų skolinių specifikos NSDB išskirta leksikografijos standartams nebūdinga **sritis „gyvenimo būdas, tikėjimai, įsitikinimai“** (paprastai skiriama dalykinė sritis „religija“). NSDB šią sritį suformavo palyginti nemaža naujų skolinių grupė; jos žodžių procentas (6 proc.) artimas sričiai „laisvalaikis ir pramogos“. Šiai grupei NSDB priskirti skoliniai, įvardijantys 1) tam tikras, dažniausiai netradicines, individualias ar kolektyvines žmonių veiklas ar praktikas, įvairias subkultūras, tikėjimus (religinių grupių ar sektų), gyvenenas, pvz.: *emo* „jaunimo subkultūra, kuriai būdinga sentimentalus ir emociingas pasaulio vertinimas, rožinė ir juoda aprangos spalvos“, *fengšui/feng shui/feng šui* „kinų harmoningos gyvenenos ir harmoningo būsto doktrina“, *glamūras/glamour'as* „prabangaus įvaizdžio puoselėjimas“, *hipsterizmas* „kultūra, kuriai būdingas socialinis atsainumas“, *njueidžas/niueidžas/new age* „alternatyvus tradicinei Vakarų kultūrai judėjimas, religija ar muzikos stilius, kuriam būdingas misticizmas, dvasingumas“, *reiki* „rytietiškas gydymo ir gydymosi metodas, kai naudojama kūno energija“, *skvotingas/squattingas/squatting* „neteisėtas negyvenamų patalpų užėmimas“, *svingeriavimas* „seksualinių santykių kitiems stebint arba mainantis partneriais praktikavimas“, *veganizmas* „gyvulinės kilmės produktų nevartojimas maistui ar kitoms ūkio reikmėms“ ir kt.; 2) tomis praktikomis užsiimančius asmenis, pvz.: *barakuda* „turtuolius medžiojanti moteris“, *friganas/fryganas* „subkultūros, prieštaraujančios vartojimui ir todėl gyvenančios iš to, kas atlieka, atstovas“, *gotas* „kuris priklauso subkultūrai, turinčiai savitą stilių (juoda apranga, daug auskarų ir kt.), mėgstančiai tam tikrą muziką (gotikinį roką, metalą), pesimistiškai vertinančiai pasaulį“, *kenas* „išsipuošęs, pernelyg prisižiūrintis vyras“, *naulaiferis/noulaiiferis/noliferis* „tas, kuris leidžia daug laiko prie kompiuterio“ ir kt. Anglišku skolinių šioje srityje nėra taip daug kaip kitose (per 60 proc.), kitų kilmė – prancūzų, japonų, kinų kalbų arba nenustatyta (pvz., kai kurie skoliniai sudaryti pagal naujojo tikėjimo sukūrėjo pavardę, plg. *raelizmas* „religinis tikėjimas, kad žmonės ir gyvybę Žemėje sukūrė ateiviai“ ← Raelis).

Panašiai interpretuotina **semantinė sritis „laisvalaikis ir pramogos“** (6 proc. visų NSDB skolinių) – jos skoliniai taip pat iliustruoja tam tikras socialines stratifikacijas ir rodo visuomenėje daugėjant dėmesio (ir laiko) įvairioms, kartais beveik profesionalių pomėgių raiškoms. Tokios srities paprastai nebūna standartiniuose leksikografijoje naudojamuose semantinių sričių sąrašuose (apskritai dažniausiai skiriamos dalykinės sritys). Laisvalaikio ir pramogų sričiai NSDB priskiriami 1) įvairias laisvalaikio (taip pat ir kelionių) veiklas, pramogas, jų priemones ir žaidimus įvardijantys skoliniai, pvz.: *afterpartis/afteris/afterparty* „renginio tęsinys, vakarėlis po renginio“, *bungee jump/bungee*

jumping/benji jump ,pramogos rūšis: šuolis nuo aukštos vietos prisirišus su guma‘, *diabolus/diabolo* ,smėlio laikrodžio pavidalo daiktas įsukamas virvele, pritvirtinta prie dviejų kotelių, išmetamas aukštyn ir vėl gaudomas‘, *džibingas/jibbing'as/jibbing* ,čiuožimas su snieglente per turėklus, dėžes, laiptus ir kt.‘, *fingerboardinimas* ,važinėjimas pirštais mažyte riedlente‘, *openeris/open air'as/openairas ir kt.* ,renginys, koncertas po atviru dangumi‘, *safaris* ,organizuota kelionė į laukinę gamtą‘, *sudoku* ,tokie raštu atliekami galvosūkių‘, *zorbas* ,didelis permatomas rutulys, būnant kurio viduje riedama pramogos sumetimais‘ ir kt.; 2) tomis veiklomis užsiimančių asmenų pavadinimai, pvz.: *kaitborderis* ,asmuo, užsiimantis jėgos aitvarų sportu vandenyje‘, *treiseris/tracer* ,kuris užsiima judėjimo menu, vadinamuoju parkūru, ir sugeba įveikti įvairias fizines kliūtis‘, *zaperis* ,nuolatinis TV kanalų perjunginėtojas nuotolinio pultelio mygtukais‘ ir kt. Daugumą šios srities skolinių (beveik 80 proc.) sudaro anglų kalbos kilmės žodžiai, nedidelę dalį – prancūziški ir įvairių kitų kalbų skoliniai.

Nemažai NSDB laisvalaikio ir pramogų sričiai priskirtų naujų skolinių iš principo galėtų būti klasifikuojami kaip kitų sričių (sporto, muzikos, meno) žodžiai: plg. laisvalaikio sportinės veiklos referentus *raftingas* ,plaukimas sraunia (dažnai kalnų) upe plaustais, vadinamaisiais raftais‘, *skaidaivingas/skydaivingas/skydivingas ir kt.* ,toks skrydis su parašiu, kai ilgai krintama laisvu kritimu‘, *snukeris* ,tokia biliardo rūšis‘, *trekingas* ,iškyla į gamtą; aktyvus ilgos distancijos ėjimas pėsčiomis‘ ir kt., taip pat plg. vartotojų neretai priskiriamus menui skolinius *čiabukas/chapbookas* ,nedideliu tiražu išleista rankų darbo knygelė‘, *dekupažas* ,daiktų dekoravimo menas‘, *skrebukingas/screbookas/scrapbookas* ,įvairių objektų dekoravimas visokiais priedais‘ ir kt. Šia prasme „laisvalaikio ir pramogų“ teminės grupės skoliniai yra vertinga socialinių mūsų visuomenės pokyčių iliustracija: populiarioji kultūra plečiasi, apima vis daugiau kolektyviai ar individualiai praktikuojamų veiklų, profesionalėja. Vis dėlto kol kas kalbamosios veiklos paprastai neturi oficialios prieskyros atitinkamai sričiai arba jų veikėjai (ar bent dalis jų) būna mėgėjai, turi mažesnę profesionalumo laipsnį; tas leidžia laikytis sąlyginės profesionalaus sporto ir laisvalaikio ar pramogų skirties.

Menų srities žodžiai sudaro per 4 proc. NSDB skolinių. Tai 1) naujų (taip pat populiariojo) meno krypčių, stilių, rūšių, kūrybos tipų pavadinimai, pvz.: *andergraundas/andegraundas/undergroundas ir kt.* ,neoficiali, alternatyvi, „pogrindinė“ muzika, kultūra‘, *arthausas/art house'as/arthouzas ir kt.*

„kino meno rūšis, kurios filmai išsiskiria meniškumu, eksperimentiškumu, nėra vien pramoginiai“, *chick flick* „moterims skirti lengvo turinio filmai“, *frindžas/fringe* „kuris yra alternatyva tradiciniam, įprastiniam menui“, *mailartas/mail art'as/mail art* „meno rūšis, naudojanti kaip priemonę pašto sistemos atributiką“, *meistrymas/meinstrimas/mainstrymas ir kt.* „tai, kas būdinga, įprasta ir priimtina daugumai, džn. apie kultūrą ir meną“, *saspensas/suspence/suspensas* „(kino) meno žanras, kuriame naudojama įtampa, netikrumas, lūkestis“, *slemas/slamas/slam ir kt.* „sakomoji poezija“ ir kt. 2) su šiais menais susiję atributai, kūriniai, pvz.: *bodiartas/body art* „kūno dekoravimo meno piešiniai, tatuiruotės, papuošalų ornamentai“, *ebru* „turkiška tapymo ant vandens technika atliktas kūrinys, pagamintas popierius“, *stimpankas* „su mokslinės fantastikos stimpanko žanru susijęs atributas“ ir kt.; 3) naujos kūrybinės technikos, būdai, pvz.: *ebru* „turkų meno technika, kai tapoma ant vandens“, *lasiravimas/lesiravimas* „tapymo technika, kai dažai tepami plonu skaidriu ar pusiau skaidriu dažų sluoksniu“; 4) šios srities veikėjų pavadinimai, pvz.: *fliuksistas* „tas, kuris kuria avangardinį fliukso stiliaus meną; tokio meno mėgėjas“, *intermitantas* „tas, kuris aptarnauja kūrėjų, teatro, kino ir audiovizualinių menų sferą“, *slemeris/slameris* „slemo poezijos skaitytojas“ ir kt. Daugiausia tarp šių žodžių (per 70 proc.) – anglų kilmės skolinių, bet yra ir lotyniško, prancūzų kalbos pagrindo skolinių, taip pat vienas kitas japonų ir vokiečių kalbos žodis.

Aprangos, mados srities skolinių NSDB esama beveik 4 proc. Jais įvardijami naujos drabužių ir avalynės rūšys ar tipai, nauji stiliai ir jų kūrėjai ar vartotojai; dauguma skolinių (80 proc.) anglų kalbos kilmės. Sporto sritį naujieji skoliniai papildė naujų sporto šakų ir jų veikėjų ar gerbėjų pavadinimais; anglišku skolinių čia taip pat apie 80 proc. O štai iš teisės srities NSDB daugiausia (per 70 proc.) fiksuota lotynų ir prancūzų kalbų kilmės naujų tarptautinių terminų, daugiausia pasiekusių lietuvių kalbą per ES dokumentų vertimus.

Kitų sričių teminės grupės yra labai nedidelės (po 1–2 proc.). Iš **buities srities** skolinių minėtini įvairių buities reikmenų ir ypač su vaikų priežiūra susiję skoliniai; **automobilizmo sritį** papildė transporto priemonių, jų tipų ir dalių, su automobilizmu susijusios veiklos ir jos veikėjų pavadinimai. Šių dviejų sričių skoliniai daugiausia anglų kalbos kilmės. Į **kosmetologijos sritį** atėjo pluoštas odos ir kūno priežiūros pavadinimų, kuriais įvardijamos odos valymo, atjauninimo, raukšlių lyginimo ir pan. procedūros ir priemonės, o **medicinos ir sveikatos sritis** papildyta įvairių naujų gydymo ir terapijos būdų, jų atlikėjų bei vaistų ir medžiagų tipų pavadinimais. Kosmetologijos ir

medicinos sričių skolinių diduma yra angliški, tačiau taip pat esama ir lotynų bei prancūzų kalbų kilmės žodžių. O štai su naujais mokymo metodais, mokymo organizavimu, pedagogų tipais susiję nauji **pedagogikos srities** skoliniai daugiausia yra klasikinių kalbų kilmės.

Galiausiai apie 21 proc. NSDB antraštinių žodžių sudaro tokie naujieji skoliniai, kurie arba formuoja nedidelio pluoštelio žodžių temines grupeles (pvz., politikos, žemės ūkio, žvejojimo, psichologijos, sociologijos, žurnalistikos srities), arba yra daugiareikšmiai, keliose srityje vartojami žodžiai, arba neformuoja jokios atskiros semantinės grupės. Iš paskutinių (jų daugiausia) minėtini įvairių būsenų nusakymai, abstrakčios sąvokos, įvairūs diskurso žymikliai.

Kaip minėta, NSDB skoliniai pirmiausia reprezentuoja daugiau ar mažiau visuotinę ir viešą rašytinę vartoseną ir nors joje darosi įprasta vartoti terminų, galima spėti, kad skolintų leksemų specifinėje (tam tikrų vartotojų grupių) sakininėje ir rašytinėje kalboje turėtų būti daugiau ir įvairesnių. Straipsnyje aptartas skolinių semantines sritis reikėtų interpretuoti kaip universalesnių, bendrųjų aktualijų atspindį.

3. Apibendrinimas ir išvados

Naujųjų skolinių duomenų bazės pagrindu ir lyginant su ankstesniais atitinkamais duomenynais atlikta lietuvių kalbos skolinių analizė atskleidžia kalbos raidos ir globaliųjų ekonominių, sociokultūrinių procesų universalumą. Lietuvių kalbos bendruomenė yra šių procesų dalis, lietuvių kalbos naujiesiems skoliniam iš esmės būdingos tos pačios savybės, kokios pastebimos kitų dabartinių kalbų tyrimuose.

Nepaisant dėl atsivėrusių sienų staigios ir intensyvios naujosios leksikos skolinimosi proceso pradžios, per daugiau kaip dvidešimt metų skolinimosi tempai tapo stabilūs ir tam tikra prasme dėsningi: kaip ir kitose kalbose, dalis lietuvių kalbos naujųjų skolinių nesuformuoja socialinės vartosenos konvencijos ir gyvuoja tik trumpą laiką, dalis išlieka, nuolat ateina naujų žodžių, iš kurių, tikėtina, taip pat paplis ne visi. 1991–2013 m. rašytinę viešąją vartoseną reprezentuojančiuose duomenynuose užfiksuota iš viso apie 1 500 skirtingą paplitimo potencialą turinčių naujųjų skolinių ir jų kamienų vedinių.

Grafinis naujų skolinių pateikimas tekste priklauso nuo teksto ir paties skolinio tipo: skolinius dažniau linkstama grafiškai išskirti (kursyvu arba kabutėmis) formalesnių sričių (spaudos ir informacinės interneto dalies) tekstuose, neskirti – komunikacinėje interneto vartosenoje; visuotinai dažniau neskiriami termininę reikšmę, ypač klasikinių kalbų kamienus turinys skoliniai. Vis dėlto apskritai grafinė skolinių raiška rašytiniuose tekstuose įvairuoja ir, manytina, nėra visiškai natūrali dėl oficialiosios normavimo tradicijos reikalavimų, labiau veikiančių kai kurias vartosenos sritis.

Ortografinės ir morfologinės naujų skolinių integracijos polinkiai atskleidžia natūralų lietuvių kalbos sistemos tvirtumą: didžiąją dalį skolinių linkstama adaptuoti morfologiškai, nemažą – taip pat ir ortografiškai. Pastebėta, kad jei skolinys adaptuojamas ortografiškai (taigi, spėtina, ir fonetiškai), praktiškai visada jis bus adaptuojamas ir morfologiškai; ši sąsaja veikia ir priešinga kryptimi. Atitinkamai, jei skolinio nelinkstama adaptuoti, tada dažniausiai neadaptuojama nei jo ortografija, nei morfologija. Neadaptuojamų skolinių yra palyginti nedaug, jie vartojami kaip citatos ir nelietuvinami veikiausiai vengiant sulietuvinėtų formų variantiškumo ir/arba nenorint, kad forma neatpažįstamai nutoltų nuo originalo. Tokio tipo skoliniai gali būti lietuvinami juos išverčiant.

Apytikris naujų lietuvių kalbos leksikos skolinių santykis pagal žodžių klases atitinka universaliuosius skolinimosi polinkius – daugiausia į lietuvių kalbą skolinamasi daiktavardžių (apie 80 proc.), gerokai mažiau būdvardžių (mažiau kaip 10 proc.) ir veiksmažodžių (priklausomai nuo teksto, 3–8 proc.; skolintų veiksmažodžių daugiausia vartojama sakytinei kalbai artimuose interneto komentaruose, pokalbiuose ir pan.), nereikšmingas procentasrieveksmių. Kitų žodžių klasių (interjekcijų, diskurso žymiklių) procentas menkas ir jų skolinamasi ne dėl įvardijimo poreikio, o siekiant atnaujinti emocijų raiškos ar diskurso žymiklių repertuarą, pagyvinti interakciją.

Nors skolinio kilmę reikia vertinti sąlygiškai dėl dažnai nevienareikšmiškos prieskyros kilmės kalbai, akivaizdu, kad visu tirtuoju 1991–2013 m. laikotarpiu daugiausia ir stabiliai skolintasi anglų kalbos kilmės arba anglų kalboje iš seno vartojamų žodžių (apie 70 proc.). Likusių kalbų skolinių procentas gerokai mažesnis: skirtinguose tekstuose lotynų kilmės naujų skolinių gali būti apie 5–8 proc., prancūzų – 3–7 proc., italų – 4–5 proc., graikų – 2–3 proc. Labai panašus skolinių pasiskirstymas pagal kilmės kalbas pastebėtas ir kitų dabartinių bendruomenių tyrimuose. Įdomu, kad Nepriklausomybės pradžios spaudoje, kaip ir kitur, užfiksuota padaugėjęs egzotizmų.

Naujųjų skolinių pasiskirstymas pagal semantines sritis rodo, kad aktyvesnė leksikos kaita vyksta socialiai jautriuose domenuose, tokiuose, kurie yra susiję su tam tikru socialiniu prestižu ar gyvenimo būdu, kintančiu dėl kultūrų kontaktų, šiandien dar ir dėl aktyvaus mobilumo ir globalizacijos. Domenai, kuriuose pastarąjį dešimtmetį fiksuota daugiausia naujųjų skolinių, būtų „technologijos, technika“ (apie 18 proc. visų skolinių), „maistas“ (apie 12 proc.), „ekonomika, verslas“ ir „muzika“ (po 8 proc.). Palyginti su standartinėmis leksikografijoje išskiriamomis teminėmis grupėmis, naujieji skoliniai dar formuoja nedideles papildomų sričių grupes: „gyvenimo būdas, tikėjimai, įsitikinimai“ ir „laisvalaikis ir pramogos“ (po 6 proc.) – jos žymi socialines bendruomenės stratifikacijas pagal interesus ar pomėgius.

Naujieji anglų kalbos kilmės skoliniai vyrauja tose pačiose srityse kaip tos, kurios fiksuotos kitų kalbos bendruomenių tyrimuose: su „technologijomis, technika“ susijusiose srityse (anglų kilmės žodžių tarp naujųjų skolinių iki 99 proc.), muzikos srityje (beveik 90 proc. anglizmų), taip pat srityse „laisvalaikis ir pramogos“, „apranga, mada“, „sportas“ (anglizmai kiekvienoje iš jų sudaro apie 80 proc. skolinių). Kitur anglizmų esama daugiau nei pusės visų naujųjų skolinių: menų srityje per 70 proc., srityse „gyvenimo būdas, tikėjimai, įsitikinimai“ ir „ekonomika, verslas“ maždaug po 60 proc. Pagal skolinių kilmę įvairumu išsiskiria maisto srities skolinių teminė grupė: joje daugiausia (apie 36 proc.) italų kalbos kilmės leksemų, taip pat yra anglų (apie 25 proc.), prancūzų (13 proc.), ispanų (apie 6 proc.), japonų (apie 4 proc.) ir įvairių kitų kalbų (kinų, hindi, arabų, vietnamiečių, danų, olandų) pavienių skolinių. Prancūzų kalbos kilmės ir neoklasikiniai dariniai sudaro per 70 proc. teisės srities ir beveik 40 proc. ekonomikos ir verslo srities skolintų terminų. Be abejonės, minėtas skolinių semantines sritis reikėtų interpretuoti kaip universalesnių, bendrųjų aktualijų viešojoje rašytinėje vartosenoje atspindį; specialiojoje uždarų vartotojų grupių kalboje skolinių skaičius ir pasiskirstymas būtų kitoks.

Gerų dviejų dešimtmečių rašytiniuose lietuviškuose tekstuose vartoti skoliniai atskleidžia fundamentines Nepriklausomos Lietuvos visuomenės permainas, parodo ją kaip aktyvų kultūrų kontaktų subjektą. Šia prasme leksikos skolinimasis vertintinas kaip kalbos ir bendruomenės modernėjimo ženklas, kaip procesas, kuris vyksta iš tam tikros naudos siekimo paskatų. Tyrimas taip

pat išryškina prigimtinį lietuvių, kaip ir bet kurios kitos, kalbos potencialą būti kultūros kaitos procesų įžodavimo priemone ir liudijimu.

Literatūra

- Andersen, Gisle. 2012. A corpus-based study of the adaptation of English import words in Norwegian. Gisle Andersen (ed.) *Exploring Newspaper Language: Using the Web to Create and Investigate a Large Corpus of Modern Norwegian*, ser. Studies in Corpus Linguistics 49. John Benjamins Publishing, 157–192.
- Backus, Ad. 2012. A usage-based approach to borrowability. *Tilburg Papers in Culture Studies*, Paper 27. Tilburg University.
- Braun, Peter. 1989. Internationalisms: identical vocabularies in European languages. Florian Coulmas (ed.) *Language adaptation*. Cambridge: Cambridge University Press, 158–167.
- Chrystal, Judith-Ann. 1988. *Engelskan i svensk dagspress (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 74)*. Stockholm: Esselte Studium.
- Coulmas, Florian. 1989. Democracy and the crisis of normative linguistics. Florian Coulmas (ed.) *Language Adaptation*. Cambridge University Press, 177–193.
- DLKG 2006 – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, red. Vytautas Ambrazas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Filipovič, Rudolf. 1977. Primary and secondary adaptation of loan-words. *Wiener slavistisches Jahrbuch*. Wien, Köln, Graz, 116–125.
- Fishman, Joshua A. 2006. *DO NOT leave your language alone. The hidden status agendas within corpus planning in language policy*. Mahwah, New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Girčienė, Jurgita. 2005a. *Naujųjų skolinių atitikmenys: struktūra ir vartoseną*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
- Girčienė, Jurgita. 2005b. Neologizmų integracija į tekstą. *Žmogus ir žodis* 1(7), 78–82.
- Girčienė, Jurgita. 2008. Italų kulinarijos svetimžodžiai. *Kalbos kultūra* 81, 192–205.
- Girčienė, Jurgita. 2012. Metakalbiniai komentarai kaip internetinio naujažodžių diskurso elementas. *Lituanistica* 58 (3/89), 248–272.
- Graedler, Anne-Line, Stig Johansson. 1995. *Rocka, Hipt and Snacksy: Some Aspects of English Influence on Present-Day Norwegian*. Gunnel Melchers and Beatrice Warren (eds.) *Studies in Anglistics. Acta universitatis Stockholmiensis (Stockholm Studies in English 85)*. Stockholm: Almqvist and Wiksell International, 269–289.
- Graedler, Anne-Line. 1998. *Morphological, semantic and functional aspects of English lexical borrowings in Norwegian (Acta Humaniora 40)*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Graedler, Anne-Line. 2004. Modern loanwords in the Nordic countries: presentation of a project. *Nordic Journal of English Studies* 3.2, 5–22.

Vaicekauskienė, L. „Skolos bijosi – turtų nepadarysi“. Leksikos skolinimosi poreikiai ir polinkiai 1991–2013 m. rašytiniuose tekstuose, *Taikomoji kalbotyra* 2013–2014 (3), www.taikomojikalbotyra.lt

- Haugen, Einar. 1956. *Bilingualism in The Americas: A Bibliography and Research Guide (Publication of the American Dialect Society 26)*. University of Alabama Press.
- Hausmann, Franz Josef. 1986. The influence of the English language on French. Wolfgang Viereck, Wolf-Dietrich Bald (eds.) *English in contact with other languages: Studies in honour of Broder Carstensen on the occasion of his 60th birthday*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 79–106.
- Jarvad, Pia. 1999. Årtusindparat? Nye ord i 1990'erne i dansk – og norsk og svensk. *Språk i Norden*, 51–67.
- Johanson, Lars. 2002. Do languages die of 'structuritis'? On the role of code-copying in language endangerment. *Rivista di Linguistica* 14.2, 249–270.
- Kviliūtė, Eglė. 2004. *Naujieji danų ir lietuvių kalbų svetimžodžiai*. Bakalauro darbas. Vilnius: Vilniaus universiteto Skandinavistikos katedra.
- Lanza, Stefano Maria. 2009. *Italų kilmės žodžiai (italizmai) ir jų adaptacija lietuvių kalboje*. Daktaro disertacija. Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvių kalbos institutas.
- Larsen, Fritz. 1994. More than loan-words: English influence on Danish. *RASK. Internationalt tidsskrift for sprog og kommunikation* 1. Odense: Institut for sprog og kommunikation, 21–46.
- Mikelionienė, Jurgita. 2000a. *Naujoji lietuvių kalbos leksika (1991–1996 m. kompiuterinio periodikos teksto pagrindu)*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Mikelionienė, Jurgita. 2000b. Naujažodžiai Vytauto Didžiojo universiteto kompiuteriniame tekste. *Acta Linguistica Lithuanica. Lietuvių kalbotyros klausimai* 42, 15–20.
- Onysko, Alexander. 2007. *Anglicisms in German: Borrowing, Lexical Productivity, and Written Codeswitching (Linguistik – Impulse & Tendenzen 23)*. Berlin–New York: Walter de Gruyter.
- Otwinowska-Kasztelanica, Agnieszka. 2000. *A Study of the Lexico-Semantic and Grammatical Influence of English on the Polish of the Younger Generation of Poles (19–35 years of age)*. Warszawa: Dialog.
- Ryklienė, Asta. 2000. Nauji nekaitomi žodžiai dabartinėje lietuvių kalboje. *Acta Linguistica Lithuanica. Lietuvių kalbotyros klausimai* 42, 22–31.
- Rimkutė, Erika, Jūratė Raižytė. 2010. Morfologinis skolinių adaptavimas lietuvių kalboje. *Lietuvių kalba* 4. <http://www.lietuviukalba.lt/index.php?id=162>
- Thomas, George. 1991. *Linguistic purism (Studies in language & linguistics)*. London: Longman Group UK Limited.
- Vaicekauskienė, Loreta. 2007. *Naujieji lietuvių kalbos svetimžodžiai: kalbos politika ir vartoseną*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
- Vaicekauskienė, Loreta. 2008. Nauji naujųjų skolinių norminimo klausimai. *Kalbos kultūra* 81, 65–79.
- Viereck, Wolfgang. 1986. The influence of English on German in the past and in the Federal Republic of Germany. Wolfgang Viereck, Wolf-Dietrich Bald (eds.) *English in Contact with Other Languages: Studies in honour of Broder Carstensen on the occasion of his 60th birthday*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 107–128.
- Vikør, Lars S. 1993. *The Nordic Languages: Their Status and Interrelations*. Oslo: Novus Press.

Vaicekauskienė, L. „Skolos bijosi – turtų nepadarysi“. Leksikos skolinimosi poreikiai ir polinkiai 1991–2013 m. rašytiniuose tekstuose, *Taikomoji kalbotyra* 2013–2014 (3), www.taikomojikalbotyra.lt

Šaltiniai:

NSDB – *Naujųjų skolinių duomenų bazė (1998–2013)*, <http://www.sociolingvistika.lt>.

ODE – *Oxford Dictionary of English*, Second edition, Revised. Soanes, Catherine and Angus Stevenson (eds.). Oxford University Press, 2005.

TŽŽ 1985 – *Tarptautinių žodžių žodynas*. Ats. red. V. Kvietkauskas, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.

„Skolos bijosi – turtų nepadarysi“. Leksikos skolinimosi poreikiai ir polinkiai 1991–2013 m. rašytiniuose tekstuose

Loreta Vaicekauskienė

Santrauka

Straipsnyje pristatoma *Naujųjų skolinių duomenų bazė* ir jos pagrindu bei lyginant su kitais duomenynais iširtos pagrindinės naujųjų skolinių ir jų vartosenos viešuose 1991–2013 m. rašytiniuose tekstuose, tarp jų ir elektroniniuose, charakteristikos. Naujaisiais skoliniais laikomi maždaug nuo Nepriklausomybės pradžios į lietuvių kalbą atėję įvairių kalbų kilmės žodžiai ar jų kamienų vediniai su lietuviškomis morfemomis. Tyrimas rodo, kad lietuvių kalbos naujiesiems skoliniais ir leksikos skolinimosi procesui iš esmės būdingos tos pačios savybės, kokios pastebimos kitų dabartinių kalbų bendruomenėse. Naujųjų skolinių duomenynuose užfiksuota iš viso apie 1 500 skirtingą paplitimo potencialą turinčių naujųjų skolinių ir jų kamienų vedinių. Dėl norminamųjų reikalavimų formalesnių sričių tekstuose skolinis linkstama grafiškai išskirti, o komunikacinėje interneto vartosenoje jie beveik neskiriami. Lietuvių kalbos struktūrinį tvirtumą rodo didumos skolinių morfologinis, nemažos dalies – taip pat ir ortografinis adaptavimas. Apytikris naujųjų lietuvių kalbos leksikos skolinių santykis pagal žodžių klases atitinka universaliuosius skolinimosi polinkius – daugiausia į lietuvių kalbą skolinamasi daiktavardžių, gerokai mažiau būdvardžių ir veiksmažodžių, nereikšmingas procentasrieveiksmių. Tirtuoju laikotarpiu daugiausia skolintasi anglų kalbos kilmės skolinių (apie 70 proc.). Likusių kalbų skolinių procentas gerokai mažesnis: neolotynizmų gali būti apie 5–8 proc., prancūzų – 3–7 proc., italizmų – 4–5 proc., graikų kalbos skolinių – 2–3 proc. Domenai, kuriuose pastaraisiais dešimtmečiais fiksuota daugiausia naujųjų skolinių, būtų „technologijos, technika“, „maistas“, „ekonomika, verslas“ ir „muzika“. Palyginti su anglų kalbos skolinių vyravimu, įvairumu pagal skolinių kilmę išsiskiria maisto srities skolinių teminė grupė: joje daugiausia italų kalbos kilmės leksemų, taip pat yra anglų, prancūzų, ispanų,

Vaicekauskienė, L. „Skolos bijosi – turtų nepadarysi“. Leksikos skolinimosi poreikiai ir polinkiai 1991–2013 m. rašytiniuose tekstuose, *Taikomoji kalbotyra* 2013–2014 (3), www.taikomojikalbotyra.lt

japonų ir kitų kalbų skolinių. Prancūzų kalbos kilmės ir neoklasikiniai dariniai sudaro per 70 proc. teisės srities ir beveik 40 proc. ekonomikos ir verslo srities skolintų terminų. Naujų skolinių tyrimas atskleidžia fundamentines mūsų visuomenės permainas ir išryškina lietuvių kalbos potencialą būti kultūros kaitos procesų įžodavimo priemone ir liudijimu.

Needs and trends of lexical borrowing in written Lithuanian in 1991-2013

Loreta Vaicekauskienė

Summary

The paper introduces available databases of new borrowings into Lithuanian and research into their main features and usage in public written texts, including the Internet, in 1991–2013. The research has shown that new borrowings of the Lithuanian language and the process of borrowing follow the same universal and general patterns noticed in other speech communities. Overall, about 1 500 different new borrowings and borrowed derivatives that have entered the Lithuanian language since early 90ies have been included into the databases. Due to the normative tradition of standard written Lithuanian, in more formal domains there is a tendency to graphically highlight borrowings either by inserting the quotation marks or by writing the borrowings in italics. However, in informal Internet texts (chats, commentaries, etc.) the borrowings are usually not highlighted. The morphological adaptation of most borrowings and orthographical adaptation of a large part of them give a clue to the integration potential of the Lithuanian structural paradigms. The distribution of the new borrowings across the word classes follows the patterns identified in other research: most borrowings are nouns, a much lower number of them are adjectives and verbs and a rather insignificant number are adverbs. Most new borrowings in the studied period include borrowings from English (approx. 70 per cent). Borrowings from other languages are much less numerous: depending on a text type, neo-Latinisms make up 5–8 per cent, words of French origin—3–7 per cent, words of Italian origin—4–5 per cent and Greek borrowings—2–3 per cent. The domains that include most new borrowings are technology and engineering, food, economics and business, also music. As already mentioned, borrowings from English clearly dominate in most domains. However, the semantic field of food seems to be the most diverse in terms of the origin of borrowings: most borrowings are of Italian origin, others come from of English, French, Spanish, Japanese and other languages. French and neoclassical borrowings make up more than 70 per cent of all borrowed law terms and almost 40 per cent of the terms of economics and business. The research of new borrowings into Lithuanian reveals fundamental changes in the socio-cultural development of the society and highlights the potential of the Lithuanian language to adapt to the needs of the speakers and to preserve the marks of ongoing cultural changes.

Įteikta 2013 m. lapkričio mėn.